

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Přírodovědecká fakulta

Katedra rozvojových a environmentálních studií

Kateřina BIOLKOVÁ

**Environmentální aspekty bilaterálních projektů
Zahraníční rozvojové spolupráce (ZRS)
České republiky**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Zdeněk Opršal, Ph.D.

Mezinárodní rozvojová studia

Olomouc 2019

Abstrakt

Tato bakalářská práce se zabývá bilaterálními projekty Zahraniční rozvojové spolupráce České republiky (ZRS ČR) a jejich vlivem na životní prostředí v místě realizace. Cílem práce je zhodnocení rozvojových projektů prostřednictvím analýzy dat o využitých finančních prostředcích na realizované projekty ZRS ČR shromážděných speciálně pro účely bakalářské práce. Pro účely analýzy byly projekty kategorizovány do kategorií dle potenciálního vlivu na životní prostředí, stěžejní pro analýzu byly kategorie *dirty aid*, *environmental aid* a *neutral aid*. Z výsledků analýzy vyplynulo, že, přestože byly historicky nejvíce financovány projekty *dirty aid*, tzn. projekty s negativním vlivem na životní prostředí, během let 1998–2015 dochází v rozvojové spolupráci k environmentalizaci rozvojové pomoci a výraznému úbytku finančních prostředků v rámci kategorie *dirty aid*. Kvalifikační práce zároveň popisuje charakter programu Zahraniční rozvojové spolupráce v kontextu dobových událostí a strategických dokumentů, jenž ovlivnily podobu rozvojové agendy České republiky. Vzhledem ke značnému nedostatku literatury a studií pojednávajících o Zahraniční rozvojové spolupráci České republiky ve spojení s tématem životních prostředí se tato práce stává příspěvkem pro pochopení procesu environmentalizace rozvojové spolupráce.

Klíčová slova

Zahraniční rozvojová spolupráce, životní prostředí, rozvojové projekty, *Greening Aid*, environmentalizace, rozvojová spolupráce

Abstract

This bachelor thesis focuses on bilateral projects of the Czech Development Cooperation and their impact on the environment in the location of implementation. The aim of the thesis is to evaluate development projects by analyzing the data on financial resources used for implemented projects of the Czech Development Cooperation. The data was collected specifically for the purpose of the thesis. Also, for the purpose of the analysis, the projects were categorized according to the possible environmental impact. Pivotal for the analysis were categories *dirty aid*, *environmental aid* and *neutral aid*. The results of the analysis show that, even though historically the most funded were projects of *dirty aid* category, i.e. projects with negative effect on environment, during years of 1998–2015 there was a significant loss of financial resources within *dirty aid* category and the significant environmentalisation of development aid in development cooperation. Thesis also describes characteristics of the Czech Development Cooperation program in context of historical events and strategical documents that influenced form of development agenda of the Czech Republic. Due to lack of literature and studies that focus on the topic of the Czech Development Cooperation related to environment, this thesis aims to facilitate an understanding of process of environmentalisation of development cooperation.

Key Words

Czech Development Cooperation, environment, development projects, *Greening Aid*, environmentalisation, development cooperation

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem kvalifikační práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu, které jsou uvedené v seznamu literatury.

V Olomouci, dne 11. dubna 2019

Podpis: .....

Poděkování

Tímto bych ráda poděkovala vedoucímu své kvalifikační práce Mgr. Zdeňku Opršalovi, Ph.D. za profesionální přístup, spolupráci a odborné vedení při psaní této práce.

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
Přírodovědecká fakulta
Akademický rok: 2016/2017

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Kateřina BIOLKOVÁ**
Osobní číslo: **R15173**
Studijní program: **B1301 Geografie**
Studijní obor: **Mezinárodní rozvojová studia**
Název tématu: **Environmentální aspekty bilaterálních projektů Zahraniční rozvojové spolupráce (ZRS) České republiky**
Zadávací katedra: **Katedra rozvojových a environmentálních studií**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

V rámci zahraniční rozvojové spolupráce (ZRS) realizuje Česká republika mnoho projektů. Environmentální aspekty těchto projektů jsou však často jejich opomíjenou, ale důležitou součástí. Ne všechny projekty, přestože mohou být přínosné např. pro místní obyvatele, mají kladný dopad na životní prostředí. Tato skutečnost může být překážkou dlouhodobě udržitelného rozvoje. Cílem této kvalifikační práce je zhodnocení více než 800 bilaterálních rozvojových projektů ZRS ČR a jejich předpokládané dopady na životní prostředí.

Rozsah grafických prací: **dle potřeby**
Rozsah pracovní zprávy: **10 - 15 tisíc slov**
Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

HICKS, Robert L., Bradley C. PARKS, J. Timmons ROBERTS a Michael J. TIERNEY. Greening aid?: understanding the environmental impact of development assistance. Oxford: Oxford University Press, 2008, xvii, 344 s. ISBN 9780199213948.

Česká rozvojová agentura. Koncepce zahraniční rozvojové spolupráce České republiky na období 2010 - 2017. Praha: Česká rozvojová agentura, 2017.

Dostupné online z:

<http://www.czechaid.cz/wp-content/uploads/2016/09/Koncepce-zahranicni-rozvojove-spoluprace-na-obdobi-2010-2017.pdf> (accessed May 06, 2017).

ADAMS, W. M. Green Development: Environment and Sustainability in the Third World, 3rd ed.; Routledge: Abingdon, 2009. ISBN 0-203-92971-3.

PEŠTOVÁ, M. (2012): Hodnocení efektivity zahraniční rozvojové spolupráce Česka v období 1996 - 2010. Diplomová práce, Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Přírodovědecká fakulta UK v Praze. [online]. 2003, [cit. 2017-05-6]

Applying strategic environmental assessment: good practice guidance for development co-operatin. Paris: OECD, c2006, 160 s. ISBN 9264026576.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Zdeněk Opršal, Ph.D.**
Katedra rozvojových a environmentálních studií

Datum zadání bakalářské práce: **26. dubna 2017**

Termín odevzdání bakalářské práce: **13. dubna 2018**

L.S.

prof. RNDr. Ivo Frébort, CSc., Ph.D.
děkan

doc. RNDr. Pavel Nováček, CSc.
vedoucí katedry

V Olomouci dne 15. května 2017

Obsah

Úvod.....	1
Cíle a metody	3
1 Vývoj programu Zahraniční rozvojové spolupráce ČR	4
1.1 Česká ZRS před rokem 1989	4
1.2 Vytváření novodobé podoby ZRS.....	5
1.3 Koncepce ZRS pro období 2002–2007	6
1.4 Transformační období programu ZRS České republiky	8
2 Česká legislativa v kontextu rozvojové spolupráce	10
3 Financování bilaterálních projektů ZRS	13
4 Environmentální aspekty projektů ZRS ČR	17
4.1 Projekty programu ZRS ČR a koncept <i>Greening Aid</i>	17
4.1.1 Koncept <i>Greening Aid</i>	18
4.2 Agenda ZRS ČR a environmentální aspekty bilaterálních projektů	19
5 Bilaterální projekty ZRS a „zelenání“ rozvojové pomoci	22
5.1 Období dominujícího financování projektů <i>dirty aid</i>	23
5.2 Environmentální aspekty ZRS ČR a transformace rozvojové agendy	25
5.2.1 Vztah MZV a ČRA jako faktor ovlivňující environmentální aspekty ZRS ČR	27
5.3 Podíl projektů <i>dirty aid</i> a <i>environmental aid</i>	29
Závěr	33
Bibliografie	35

Seznam zkratek

ČR	Česká republika
ČRA	Česká rozvojová agentura
DA	<i>Dirty Aid</i>
DAC	<i>Development Assistance Committee</i>
DBD	<i>Dirty Broadly Defined</i>
DSD	<i>Dirty Strictly Defined</i>
EA	<i>Environmental Aid</i>
EBD	<i>Environmental Broadly Defined</i>
ESD	<i>Environmental Strictly Defined</i>
EU	Evropská unie
GA	<i>Greening Aid</i>
MD	Ministerstvo dopravy
MDGs	<i>Millennium Development Goals</i>
MPO	Ministerstvo průmyslu a obchodu
MZE	Ministerstvo zemědělství
MZV	Ministerstvo zahraničních věcí
MŽP	Ministerstvo životního prostředí
N	<i>Neutral Projects</i>
OECD	<i>Organisation for Economic Co-operation and Development</i>
OSN	Organizace spojených národů
Sb.	Sbírka zákonů
SDGs	<i>Sustainable Development Goals</i>
UNOPS	<i>United Nations Office for Project Services</i>
ZRS	Zahraniční rozvojová spolupráce

Seznam obrázků

Obrázek 1: Množství finančních prostředků využitých na projekty ZRS (v tis. Kč)	15
Obrázek 2: Finanční prostředky využité na ZRS ČR MPO, MŽP, MD a MZ (v tis. Kč). ...	16
Obrázek 3: Množství využitých finančních prostředků na projekty ZRS (v tis. Kč).	24
Obrázek 4: Rozložení finančních prostředků mezi DA, EA a NA (1998-2015).xs.....	26
Obrázek 5: Množství využitých finančních prostředků na projekty ZRS (v tis. Kč).	30

Úvod

Z důvodu nerovnoměrného rozložení bohatství na Zemi lze mezi různými státy na světě v dnešní době pozorovat značné socioekonomické rozdíly. Česká republika se řadí mezi země s relativně vysokou životní úrovní, existují ale také země postižené chudobou či jinými socioekonomickými problémy, tzv. rozvojové země. Mezi regiony typické velkým počtem rozvojových zemí se řadí např. Afrika, Jižní a Jihovýchodní Asie, oblast Latinské Ameriky aj. Kromě socioekonomických problémů se v rozvojových zemích v dnešní době setkáváme se stále vážnějším problémem znečišťování životního prostředí, což má vliv na místní obyvatele, krajinu a v mnoha případech také ekonomiku. Časté socioekonomické problémy prohlubují již vzniklou nerovnost, kterou se mezinárodní společnosti, především se jedná o ekonomicky vyspělé státy, snaží redukovat. Obecným cílem vyspělých zemí je zlepšit životní úroveň rozvojových států.

Pomoc rozvojovým státům poskytuje také Česká republika prostřednictvím programu Zahraniční rozvojové spolupráce České republiky (ZRS ČR), již od 90. let 20. století je program pevnou součástí zahraniční politiky České republiky. Již od dob socialismu realizuje Česká republika úspěšné rozvojové projekty v širokém spektru zemí. Během let se proces realizace projektů či programové priority značně změnil. Namísto projektů s průmyslovým či technickým zaměřením typických pro počátky realizace spolupráce se dnes setkáváme s projekty, které v rámci svého záměru mj. kladou větší důraz na koncept udržitelného rozvoje a ohleduplnost k životnímu prostředí. Téma životního prostředí je během let stále více diskutovaným tématem, je rovněž zakomponováno do strategických dokumentů a mezinárodních úmluv, prostřednictvím nichž Česká republika organizuje a realizuje projekty Zahraniční rozvojové spolupráce. Z tohoto důvodu byl jako hlavní cíl této kvalifikační práce zvolena analýza environmentálních aspektů Zahraniční rozvojové spolupráce ČR. V rámci této analýzy se autorka zaměřila na bilaterální projekty ZRS ČR, které kategorizovala do pěti kategorií popsaných v publikaci *Greening Aid? Understanding the Environmental Impact of Development Assistance*.

Navzdory aktuálnosti problematiky znečišťování a ochrany životního prostředí se tomuto tématu věnuje i v dnešní době poměrně malé množství pozornosti. V kontextu České republiky nacházíme minimální množství literatury pojednávající o vlivu rozvojových projektů na životní prostředí také v případech, kdy environmentálně

prospěšný zásah není pevnou součástí záměru projektu. Univerzálně použitelné nástroje na hodnocení vlivu projektů na životní prostředí prakticky neexistují, nejsou k dispozici souhrnná data umožňující analýzu vývoje procesu environmentalizace, jinými slovy „zelenání“, rozvojové pomoci, nelze tedy s jistotou konstatovat, zda se podíl rozvojových projektů s pozitivním dopadem na životní prostředí v místě realizace během let snižuje či zvyšuje, mj. na základě mezinárodních úmluv a strategických dokumentů. Z důvodu chybějících studií, které by dokumentovaly proces „zelenání“ pomoci, se autorka práce rozhodla pro napsání této bakalářské práce, která je příspěvkem k pochopení procesu environmentalizace programu Zahraniční rozvojové spolupráce České republiky.

Cíle a metody

Tato kvalifikační práce je zaměřena na vyhodnocení 878 realizovaných bilaterálních projektů programu Zahraniční rozvojové spolupráce v kontextu jejich vlivu na životní prostředí v místě realizace. Aby mohlo dojít k co nejpřesnějšímu zhodnocení, provádí autorka rešerše dostupné literatury a opírá se o pokladovou tabulku obsahující souhrnná data o finančních prostředcích využitých na rozvojové projekty Zahraniční rozvojové spolupráce České republiky (ZRS ČR). Tato tabulka byla v roce 2017 vytvořena ve spolupráci s vedoucím této práce Mgr. Zdeňkem Opršalem, Ph.D., který později provedl statistickou analýzu sesbíraných dat v rámci své výzkumné činnosti.

Pro účely této bakalářské práce a pozdější analýzy byla vybrána data týkající se bilaterálních projektů ZRS realizovaných v letech 1998–2015. Jako zdroj informací byly použity údaje zveřejněné na internetovém portále Ministerstva zahraničních věcí (MZV) České republiky. Z těchto dat vytvořená souborná tabulka obsahuje kromě využitých peněžních prostředků také popis dalších charakteristik projektů, jakými jsou např. jejich názvy, popisy záměrů a cílů, země realizace nebo informace o gestorech¹.

Aby bylo možné se shromážděnými daty efektivně nakládat, byl ke zpracování informací využit nástroj blíže popsany v publikaci z roku 2008 s názvem *Greening Aid? Understanding the Environmental Impact of Development Assistance*, jejímiž autory jsou Robert L. Hicks, Bradley C. Parks a kolektiv. Autoři publikace spolu s výzkumným týmem pečlivě prostudovali záměry rozvojových projektů a roztřídili je do pěti kategorií dle potenciálního vlivu na životní prostředí v místě realizace projektů. Stejný nástroj byl autorkou této kvalifikační práce aplikován na kontext České republiky a bilaterální projekty ZRS ČR. Z hlediska co nejobektivnějšího vyhodnocení environmentálních dopadů rozvojových projektů ZRS ČR byla zásadní pečlivá analýza právě výše zmíněných charakteristik projektů. Z nich bylo čerpáno více informací o cílech či zaměřeních jednotlivých projektů, což následně umožnilo roztrždit projekty do pěti kategorií popsanych v publikaci.

---

¹ Gestor je fyzická nebo právnická osoba pověřená výkonem činnosti v přesně stanoveném rozsahu. V případě bilaterálních projektů ZRS jím byla do roku 2011 různá ministerstva České republiky, od roku 2011 byla gestorem Česká rozvojová agentura. Výraznou výjimkou bylo Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR, jenž mělo v gesci rozvojové projekty i v letech 2012, 2013, 2014 a 2015.

1 Vývoj programu Zahraniční rozvojové spolupráce ČR

1.1 Česká ZRS před rokem 1989

Počátky novodobé české zahraniční rozvojové pomoci se datují do 60. let 20. století socialistického Československa. Tato doba byla ovládána tehdejšími ideologiemi, z nichž lze jako příklad uvést socialismus, značně technicky a jednotvárně smýšlející ideologii. Tato ideologie upřednostňovala převážně společenská témata a průmyslový pokrok (Devátá a kol., 2017). Důraz byl kladen na rozvoj průmyslu nebo lidské zdroje, vnímání problematiky životního prostředí nebylo pro tuto dobu dle tehdejších ideologií prioritní. Tento trend se týkal také ochrany životního prostředí. Téma ochrany životního prostředí sice bylo upraveno československou legislativou, nebylo však jednou z jejich priorit, proto nebylo ani medializováno a nevyskytovalo se v popředí každodenního života a dění (Kružíková, 2003). To zapříčinilo, že této problematice nebylo věnováno velké množství pozornosti, ať už ze strany běžného obyvatelstva, nebo tzv. *policy makers*, tedy veřejných činitelů, již měli vliv na tvorbu zákonů, veřejných předpisů, pravidel společnosti apod. Také rozvojové projekty cílily na témata podléhající době a myšlenkovým proudům. Zmínit lze např. školení odborníků, poskytování stipendií zahraničním studentům, především ze spřátelených zemí východního bloku a jemu podřízené Československé republiky (Opršal, 2017). Prakticky žádné z těchto projektů však environmentálním aspektům nevěnovaly příliš velkou pozornost a toto téma nebylo implementováno. Velký důraz byl naopak kladen na rozvoj lidských zdrojů a plnění cílů v poskytování pomoci spřáteleným zemím československou centrální vládou.²

Po pádu železné opony v roce 1989 panovala v tehdejší Československu mezi obyvatelstvem ohledně poskytování pomoci zahraničním zemím značně skeptická nálada. Země byla ekonomicky i emočně vyčerpána, obyvatelstvo i političtí představitelé byli demotivováni zkušenostmi s mezinárodní politikou z dob minulého režimu (Devátá, 2017). Tehdy byla pomoc spřáteleným zemím často poskytována spíše z povinnosti a jako projev morální a ideologické integrity v rámci tehdejšího režimu než z dobré vůle a pozitivní motivace v rámci posílení mezinárodní komunity států. Také z tohoto důvodu došlo na začátku 90. let k poklesu množství realizovaných rozvojových projektů a

---

² Mezi takové státy lze zařadit např. země bývalého Sovětského svazu nebo mimoevropské socialistické země, jako např. Mongolsko, Kuba nebo dnešní Vietnam (Exnerová, 2008).

Československo začalo upírat svou pozornost více na proces transformace v zemi „západního“ typu a vlastní rozvoj než na zahraniční pomoc (Horký, 2010).

1.2 Vytváření novodobé podoby ZRS

Zásadní v oblasti poskytování zahraniční rozvojové pomoci byla v 90. letech 20. století tendence a snaha České republiky a jejich státních politik propojovat Českou republiku s tzv. západními zeměmi a jejich ekonomickým i politickým uspořádáním a organizacemi (Horký, 2010). Zásadní okamžik nastal v roce 1995, kdy se Česká republika stala členem Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD). V rámci integrace do „západního“ společenství a principů OECD obnovila Česká republika, podle Sládkové (2011, s. 2) jako první z postkomunistických zemí, proces rozvojové spolupráce (Horký, 2010). Schváleny vládou byly *Zásady pro poskytování zahraniční pomoci*, dokument, jenž ukotvoval pravidla OECD pro poskytování rozvojové pomoci do české legislativy a demonstroval také soulad s rezolucemi Organizace spojených národů, která obzvláště v 90. letech hrála důležitou roli neustranného „mírotvůrce“ v tehdejší nově roztržité Evropě.³ Dokument také zmiňuje zásady, dle kterých bude rozvojová pomoc poskytována, a zakazuje v rámci rozvojové spolupráce používat vojenskou techniku a materiály. Obzvláště tento bod dokumentu výrazně odlišuje poskytování tehdy novodobé pomoci a pomoci, jež byla ovládána ideologiemi komunistického režimu v Československu, v jehož rámci bylo např. využívání zbraní k „humanitárním“ účelům častým jevem. Dále zmíněný dokument definoval dvoustrannou (bilaterální) a mnohostrannou (multilaterální) humanitární pomoc a podmínky jejího poskytování. Jako koordinátora programu rozvojové spolupráce jmenoval Ministerstvo zahraničních věcí a jako gestory, dle povahy projektů, ostatní ministerstva. Jednotlivým ministerstvům zároveň vznikla povinnost organizovat proces využívání finančních prostředků přidělených na realizaci rozvojových projektů.

Systém poskytování pomoci byl však nedokonalý a nejednotný. Ministerstva mezi sebou s obtížemi komunikovala, transparentnost systému byla velice nízká a pomoc byla poskytována velkému množství zemí (Opršal, 2017). První větší zlom nastal v roce 2002, kdy vešla v platnost *Koncepce zahraniční rozvojové spolupráce České republiky na období let 2002–2007*.

---

³ Dostupné z:

https://kormoran.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/0/7897B04C221A1F30C12571B6006BDB3E

1.3 Koncepce ZRS pro období 2002–2007

Koncepce ZRS pro období let 2002–2007 vycházela ze *Zásad pro poskytování zahraniční pomoci*, vydaných v roce 1995 zmíněných v předchozí kapitole. Na základě dokumentu *Analýza a zhodnocení realizace zahraniční rozvojové pomoci ČR za období let 1996 až 2000* však byla aktualizována (Exnerová, 2008). Potřeby aktualizace tehdy nově schválené koncepce potvrzuje i *Zpráva o zahraniční rozvojové spolupráci České republiky* vydaná v roce 2002 Ministerstvem zahraničních věcí (MZV) ČR. Zpráva v letmém hodnocení zmiňuje značné množství negativně kritických připomínek oproti pozitivním aspektům předchozího fungování rozvojové spolupráce. Příkladem by mohlo být upozornění na již zmíněnou „roztříštěnost programu“ jak oborovou, tak geografickou nebo doporučení ke zdokonalení spolupráce mezi realizátory projektů, tzn. mezi ministerstvy. Celkově dosavadní způsob realizace rozvojové pomoci neodpovídal myšlence a konceptu mezinárodního společenství (Vláda, 2002). Nová koncepce zároveň pohotově reagovala na mezinárodní dění. V souladu s *Miléniovou deklarácí OSN* (United Nations Millenium Declaration) upravuje staré cíle rozvojové spolupráce, mění priority realizování pomoci. Středem zájmu se nyní stává problém chudoby v zemích rozvojového světa, snaha přispět k aktivnímu řešení tohoto celosvětového problému a snížení počtu obyvatel trpících chudobou. V rámci deklarace byly také přijaty tzv. Rozvojové cíle tisíciletí (Millenium Development Goals).

Rozvojové cíle tisíciletí představují program OSN, ke kterému se v rámci tzv. *Miléniové deklarace*, podepsané v roce 2000 všemi členy OSN, zavázala i Česká republika. Jde o osm hlavních cílů, směrů, kterými by se měla rozvojová spolupráce v dalším vývoji ubírat. Jak je již výše zmíněno, prioritním tématem tehdejší doby byl především problém chudoby ve světě, který se stal prvním z osmi cílů tisíciletí. Dalším cílem, pro kontext této práce zásadnějším, je sedmý z cílů. Zde již nacházíme zmínku o tématu životního prostředí, přesněji jde o „zajištění ekologické udržitelnosti“. Vzhledem k tomu, že i Česká republika přislíbila dodržování koncepce *Rozvojových cílů tisíciletí*, téma udržitelného rozvoje a ochrany životního prostředí se již stává také průřezovým tématem mnoha nejen strategických dokumentů (Vláda, 2002). Příkladem může být také zařazení problematiky životního prostředí do sektorového výběru tehdejších prioritních zemí rozvojové spolupráce.⁴ Hlavními obory, kterým má být v následujících letech

---

⁴ Šlo o Jugoslávii (a Kosovo), Bosnu a Hercegovinu, Makedonii z oblasti jihovýchodní Evropy; Uzbekistán, Ukrajinu, Kazachstán jako země bývalého SSSR; Libanon, Palestinu, Jemen ze zemí na Blízkém východě.

věnována pozornost z hlediska rozvojových projektů, jsou dle koncepce *Rozvojových cílů tisíciletí* především hydrologie a geologie (Vláda, 2002).

V roce 2004 se Česká republika stala členem Evropské unie (EU). Tato událost sice přinesla velké změny v mnoha oblastech české politiky, nikoliv však v oblasti rozvojové. V roce 2004 byl přijat dokument s názvem *Zásady zahraniční rozvojové spolupráce po vstupu ČR do EU* (MZV, 2007). Celkově se jednalo spíše o úpravu postupů a způsobů poskytování rozvojové pomoci. Fragmentace systému byla stále značná, nicméně v rámci snahy o sjednocení systému byly vyčleněny prioritní země ZRS. Jednalo se o Angolu, Bosnu a Hercegovinu, Jemen, Moldavsko, Mongolsko, Srbsko a Černou Horu, Vietnam a Zambii. Tento akt zúžení teritoriálních priorit značně usnadnil poskytování pomoci do dalších let. Těmito kroky se stal systém transparentnějším, a tím pádem lépe kontrolovatelným a předvídatelným a docházelo k přesnějším cílení rozvojových projektů na aktuální, popř. akutní problémy v prioritních zemích ZRS (Vláda, 2004).

Velkým milníkem byl rok 2007. Na základě speciální žádosti Ministerstva zahraničních věcí bylo Výborem OECD pro rozvojovou pomoc (*Development Assistance Committee – DAC*) provedeno mimořádné přezkoumání situace a procesu realizace rozvojové pomoci v České republice. Standardně se taková zhodnocení dělají pouze pro stávající členy OECD. Značné úsilí, které Česká republika věnovala v posledních deseti letech zdokonalování systému poskytování rozvojové pomoci, však bylo pro Výbor OECD velkou motivací pro uskutečnění tohoto posouzení. Tehdejším cílem České republiky bylo stát se novým donorem v oblasti rozvojové spolupráce a aktivně na tom pracovala. Zhodnocení, které bylo provedeno Výborem OECD, obsahovalo řadu doporučení k dalšímu směřování rozvojové spolupráce České republiky. Tímto momentem byl započat zásadní proces transformace zahraniční rozvojové spolupráce (Sládková, 2011). Po zveřejnění mimořádného přezkoumání situace rozvojové spolupráce České republiky byl v roce 2007 vládou schválen dokument *Transformace systému zahraniční rozvojové spolupráce*. Dle tohoto dokumentu mělo dojít v rámci tříletého období, mezi lety 2008 a 2010, k ještě většímu sjednocení množství realizátorů rozvojové pomoci, zvýšení transparentnosti projektů a zefektivnění celého procesu jejich uskutečňování (Exnerová a kol., 2008).

Ze zemí jižní, jihovýchodní a východní Asie hovoříme o Vietnamu, Mongolsku, Afghánistánu, také Namibii, Angole, Mali, Burkině Faso a Etiopii jako o státech subsaharské Afriky a posledním regionem a teritoriální prioritou jsou státy Latinské Ameriky, konkrétně Nikaragua, Salvador a Bolívie.

1.4 Transformační období programu ZRS České republiky

K již zmíněnému sjednocení realizátorů rozvojové pomoci výrazně přispělo založení České rozvojové agentury (ČRA) v roce 2008, agentury, jež měla mít v budoucnu na starosti správu agendu zahraniční rozvojové spolupráce. V počátečních letech své existence fungovala v rámci Ministerstva zahraničních věcí ČR. Na základě myšlenky celého transformačního procesu a dokumentu *Transformace systému zahraniční rozvojové spolupráce* bylo plánováno postupné převedení kompetencí z ministerstev doposud realizujících rozvojovou pomoc pod správu Ministerstva zahraničních věcí a začlenění finančního rozpočtu na rozvojovou pomoc do rozpočtového programu Ministerstva zahraničních věcí. Doposud si projektové agendy zpracovávalo každé ministerstvo odděleně. Postupem let však mělo následně dojít k přebírání kompetencí Ministerstva zahraničních věcí v oblasti řízení rozvojové spolupráce Českou rozvojovou agenturou a k většímu zapojení této organizace, která se během následujících let měla od Ministerstva zahraničních věcí funkčně oddělit a vykonávat činnost jako nezávislá instituce (Opršal, 2017). Tímto způsobem bylo již v minulosti organizováno fungování procesu realizace rozvojové pomoci ve vyspělých zemích. Česká republika se touto myšlenkou nechala inspirovat od států s delší tradicí uskutečňování zahraniční rozvojové pomoci a stejně jako v předchozích letech po vzoru těchto zemí realizovala další kroky na cestě k plnohodnotné integraci do mezinárodního společenství v oblasti rozvojové spolupráce⁵ (Exnerová a kol., 2008). S transformací procesu poskytování zahraniční rozvojové pomoci byl zároveň připravován zákon o zahraniční rozvojové spolupráci a humanitární pomoci poskytované do zahraničí, který měl za cíl definovat organizační a institucionální systém pro rozvojovou spolupráci. Tímto aktem se stala činnost České rozvojové agentury zakotvenou v českém legislativním systému. Došlo také k aktualizaci sektorových priorit a k výběru států, kterým byla česká rozvojová pomoc v následujících letech poskytována (Exnerová a kol., 2008).

---

⁵ Státy, ve kterých transformační proces proběhl v dřívějších letech než v České republice, jsou např. Norsko, Švédsko nebo Rakousko.

Přijetím zákona 151/2010 Sb., o zahraniční rozvojové spolupráci a humanitární pomoci poskytované do zahraničí, Parlamentem České republiky vrcholí v roce 2010 proces transformace systému zahraniční rozvojové spolupráce České republiky. Fungování české zahraniční rozvojové pomoci však spolu se zákony upravuje i *Koncepce zahraniční rozvojové spolupráce ČR na období 2010–2017*. O stěžejnosti a významu tohoto dokumentu bude pojednáno v jedné z následujících kapitol.

Přestože systém rozvojové spolupráce prošel během let své novodobé existence mnoha změnami, stále je upřednostňováno poskytování pomoci především těm zemím, se kterými má Česká republika tradici spolupráce již z minulosti, nebo státům, které se nacházejí v geografické blízkosti České republiky (Opršal, 2017). V takových případech se totiž proces spolupráce mezi dvěma státy stává organizačně efektivnějším. Rozvojová pomoc je realizována dle potřeb příjemců, nedochází tedy ke zbytečnému plýtvání prostředky nejen finančními nebo materiálními, ale také např. lidskými zdroji apod. Malá geografická vzdálenost mezi zemí donora a zemí příjemce přináší výhody také v oblasti snazší koordinace realizace pomoci či nižších výdajů na export potřebného vybavení či zkušeností ze země donora do země uskutečnění projektu.

2 Česká legislativa v kontextu rozvojové spolupráce

Zásadními dokumenty pro ustanovení a správnou organizaci české rozvojové pomoci jsou aktuálně tři základní dokumenty, jimiž jsou *zákon o zahraniční rozvojové spolupráci a humanitární pomoci poskytované do zahraničí*, *Koncepce zahraniční rozvojové spolupráce 2010–2017* a *Strategie zahraniční rozvojové spolupráce České republiky 2018–2030*.

Pro zasazení zahraniční rozvojové pomoci do legislativního rámce České republiky byl 21. dubna 2010 schválen *zákon o zahraniční rozvojové spolupráci a humanitární pomoci poskytované do zahraničí*.⁶ Ten definuje humanitární a zahraniční rozvojovou pomoc poskytovanou do zahraničí takto: „*Zahraníční rozvojovou spoluprací se rozumí souhrn činností hrazených ze státního rozpočtu, jejichž cílem je přispět k odstraňování chudoby v kontextu udržitelného rozvoje, včetně plnění rozvojových cílů tisíciletí, k ekonomickému a sociálnímu rozvoji, k ochraně životního prostředí, jakož i k podpoře demokracie, dodržování lidských práv a řádné správy věcí veřejných v rozvojových zemích*“ (PS ČR, 2010). V tomto úryvku lze najít také zmínku o životním prostředí a jeho ochraně. To je velice důležité, neboť právě v tomto bodě totiž dochází k rozšíření environmentální problematiky i do další z oblastí české politiky, a to do programu Zahraniční rozvojové spolupráce. Tato skutečnost představuje významný milník v procesu poskytování rozvojové pomoci, neboť jeden z předpokladů poskytování efektivní udržitelné rozvojové pomoci je její ohleduplnost k životnímu prostředí. Zákon dále ustanovuje Českou rozvojovou agenturu jako samostatnou instituci, jejímž zřizovatelem je Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. Stanovuje také základní pravidla pro poskytování této pomoci, upravuje její financování či směřování.

Tato obecná pravidla zpřesňují a rozvádějí další podzákoné předpisy. Na prvním místě je možné zmínit *Koncepci zahraniční rozvojové spolupráce 2010–2017* z roku 2010. Tato koncepce kromě obecného ustanovení pravidel zároveň reaguje na jiné smlouvy a dohody vzniklé již před rokem 2010. Jde např. o *Rozvojové cíle tisíciletí (MDGs)*, *Pařížskou deklaraci o efektivnosti pomoci* z roku 2005 či *Akční agendu z Akkry* z roku 2008 (Vláda, 2010). V dokumentu lze také najít, jakým způsobem se česká zahraniční spolupráce proměňovala během let, především v období od vzniku MDGs, k čemuž se řadí i výčet mnoha dalších dokumentů předcházejících této koncepci. Hodnotí

---

⁶ Tento zákon vstoupil v platnost 1. července 2010.

jejich úspěšnost, snaží se však i o konfrontaci s nedostatky a mezerami v české rozvojové politice v minulosti i současnosti. Na základě analýzy zkušeností z předchozích let bylo v této koncepci také rozhodnuto, že Zahraniční rozvojová spolupráce České republiky bude orientovaná na dvě skupiny zemí: na země prioritní s programem spolupráce, jako jsou Afghánistán, Bosna a Hercegovina, Etiopie, Moldavsko a Mongolsko, a zemí prioritní bez programu spolupráce, které se dále dělí na projektové země a země, v nichž bude spolupráce nadále realizována v jiné podobě než doposud. Mezi tyto státy patří např. Gruzie, Kambodža nebo Vietnam a Zambie (Vláda, 2010). *Koncepce zahraniční rozvojové spolupráce 2010–2017* také nově definuje sektorové politiky, mezi něž patří např. i sektor životního prostředí.

Česká republika se v průběhu své existence stala státem, který měl v mnohých oblastech charakter rozvojové země. Během 90. let 20. století a začátku nového tisíciletí se však z České republiky stala rozvinutá země s bohatými zkušenostmi v oblasti přeměny z rozvojové země ve vyspělou. Díky těmto zkušenostem může již několik let věcně přispívat získanými vědomostmi a know-how jiným zemím v jejich procesu rozvoje. Konkrétně se Česká republika v rámci této koncepce a ochrany životního prostředí zavázala věnovat pozornost především předávání zkušeností v oblasti nakládání s vodními zdroji, zvláště zásobování pitnou vodou a ochraně vodních zdrojů, a odstraňování ekologických zátěží (Vláda, 2010).

Na téma ochrany životního prostředí, a především vodních zdrojů, reaguje i nová *Strategie zahraniční rozvojové spolupráce České republiky 2018–2030*. Kromě návaznosti na problémy zmíněné již v předchozí koncepci však strategie reaguje např. na tzv. *Sustainable Development Goals* (SDGs) ustanovené v rámci Agendy 2030⁷ a věnuje pozornost i změně klimatu, kterou tato agenda zmiňuje ve formě jednoho z cílů, a to konkrétně cíle č. 13 (UN, 2015a). S důrazem na ochranu klimatu a životního prostředí obecně se budou realizovat i další z prioritních sektorů a hlavních cílů, z nichž lze zmínit např. část zaměřující se na ekonomickou transformaci a růst nebo zemědělství a rozvoj venkova, při kterém bude Česká republika podporovat ochranu rozmanitosti rostlinných i živočišných druhů nebo obnovu půd a lesů. Nově tato strategie představuje např. také koncepci soukromého sektoru v aktivním spojení s rozvojem chudých oblastí světa.

---

⁷ Agenda 2030 je akční plán, který ustanovil 17 cílů, prostřednictvím kterých má být dosaženo udržitelného rozvoje v prioritních oblastech zájmu, jimiž jsou lidé (obyvatelstvo), planeta (ochrana planety Země před poškozením), prosperita (zajištění prosperity pro všechny obyvatele na světě), mír (vytvořit mír mezi společnostmi na světě) a partnerství (postaveno na principu solidarity se zaměřením na potřeby chudých). (UN, 2015c)

Tímto se pokouší přizpůsobit aktuální situaci ve světě, která se od roku 2010 značně změnila, a začleňuje soukromé podnikání do možností, kterými lze posilovat lidské kapacity a realizovat rozvoj (Vláda, 2017).

Na téma životního prostředí by mohlo být v oblasti rozvojových projektů nazíráno jako na průřezové téma (tzv. *cross-cutting issue*) mnoha publikací věnujících se mezinárodnímu rozvoji, především tomu udržitelnému, projektových plánů či mnoha jiných strategických dokumentů. Obzvláště od začátku 21. století je ohleduplnost rozvojových projektů ZRS ČR k životnímu prostředí subjektivně vnímána jako stále aktuálnější téma rozvojové problematiky. K tomu však došlo až po dlouhých letech vývoje a sledu mnoha událostí popsaných již výše v předchozích kapitolách této kvalifikační práce.

3 Financování bilaterálních projektů ZRS

Celkově bylo v rámci ZRS mezi lety 1998 a 2015 realizováno 878 bilaterálních projektů programu. Lze říci, že v obecné rovině množství finančních prostředků vynaložených na bilaterální rozvojové projekty od roku 1998 do roku 2015 roste, to lze pozorovat na obrázku 1 na straně 6. Z obrázku 1 je také patrné souvislé stoupání křivky od počátečního roku 1998 až do roku 2001. Tyto roky jsou typické nejen netransparentností celkového procesu, ale také roztržitostí poskytované rozvojové pomoci, tedy realizováním rozvojových projektů ve velkém a během let proměnlivém počtu zemí (Opršal, 2017). V těchto letech mělo víceleté trvání pouze 32 rozvojových projektů realizovaných ve více než 30 zemích světa. Mezi nimi byly např. Mongolsko, Ukrajina či Vietnam. S těmito zeměmi měla Česká republika již z minulosti dlouhou a společnou historii vztahů. Rozpočty tehdejších projektů byly srovnatelné s projekty realizovanými v pozdějších letech. Důvodem, proč se tedy mezi lety 1998 a 2001 nachází křivka grafu na obrázku 1 spíše při nižších hodnotách ve srovnání s dalšími lety vývoje, je počet projektů realizovaných v daném období. Tento počet má v dalších letech spíše trend růstu. Proces poskytování rozvojové pomoci byl během svého vývoje značně nejednotný, co se množství projektů týče. Vzhledem k výše zmíněnému různorodému vývoji a nejednotnosti v množství projektů realizovaných od roku 1998 do současnosti bylo pro účely analýzy zvoleno hledisko skutečně využitých finančních příspěvků namísto počtu realizovaných projektů.

Jako další období specifického trendu vývoje množství finančních prostředků využitých na bilaterální projekty ZRS bychom mohli vyčlenit období mezi lety 2001 a 2009. Toto členění se lehce odlišuje od obecných tendencí mnoha autorů, pro něž jsou milníky historie rozvojové spolupráce uzavřené smlouvy upravující legislativu v oblasti poskytování rozvojové pomoci či uvedení nových koncepcí rozvojové spolupráce v platnost.⁸ Navzdory plné relevantnosti tohoto způsobu vymezení období ve vývoji poskytování rozvojové pomoci pro účely jiných publikací se v této části kvalifikační práce zaměříme spíše na důsledky těchto událostí. Jako příklad lze uvést strmé klesání křivky na obrázku 1 mezi lety 2001 a 2002. Jak je již zmíněno v kapitole 1.3, v roce 2002

---

⁸ Obecně se jedná především o období do roku 2002, následně období platnosti *Koncepce ZRS České republiky na období let 2002–2007*, dále transformační období mezi lety 2007 a 2010 a v neposlední řadě období platnosti *Koncepce zahraniční rozvojové spolupráce České republiky na období 2010–2017* a *Strategie zahraniční rozvojové spolupráce ČR 2018–2030*.

vešla v platnost *Koncepce ZRS České republiky na období let 2002–2007*, dokument upravující zásady a priority poskytování rozvojové pomoci. Koncepce reaguje nejen na předchozí zkušenosti z procesu poskytování rozvojové pomoci, především na neefektivnost a roztržitost programu, ale také na Rozvojové cíle tisíciletí, ustanovené v roce 2000. Na základě této skutečnosti dochází ke změnám v oblasti priorit ZRS ČR, větší zřetel je brán i na ohleduplnost rozvojové agendy k životnímu prostředí.⁹ Tato událost však měla svůj efekt již v roce 2001, a to nejzřetelněji viditelný na investicích Ministerstva průmyslu a obchodu (MPO). Finanční částky využitě na realizaci rozvojových projektů MPO se mezi lety 1998 a 2015 významnou měrou podílely na celkovém množství využitých peněžních prostředků. Zaměření rozvojových projektů realizovaných MPO však bylo spíše průmyslové. Z tohoto důvodu a kvůli změnám v agendě rozvojové spolupráce, která nově kladla větší důraz na koncept udržitelného rozvoje, investice MPO v roce 2002 výrazně klesly. MPO uvolnilo větší množství peněz na rozvojové projekty v roce 2001 než v roce 2002, který byl prvním rokem platnosti nové koncepce. Jednalo se o markantní pád investic MPO ze 102 milionů korun v roce 2001 na necelých 41 milionů korun v roce 2002. Podíl projektů realizovaných MPO byl ve srovnání značný, z tohoto důvodu ovlivnil významným způsobem také křivku celkového množství využitých finančních prostředků zobrazenou na obrázku 1. Součet využitých finančních prostředků MPO v roce 2001 byl celých 102 milionů korun, což tvořilo 52 % celkového množství financí využitých na bilaterální projekty všech gestorů dohromady v roce 2001. Jak lze pozorovat na obrázku 2, tento jev je možné spatřit také v případě Ministerstva životního prostředí (MŽP). Zde se však jedná o méně významného gestora ve srovnání s MPO a méně markantní rozdíl mezi jednotlivými roky. Přestože mělo MŽP v roce 2001 druhý největší podíl na celkovém množství využitých finančních prostředků v roce 2001, procentuálně se jednalo pouze o 18 % z celkového množství peněžních prostředků využitých v daném roce. Z 35,2 milionu korun využitých v roce 2001 lze pozorovat skok na částku 26,2 milionu korun využitých MŽP v roce 2002.

V celkovém měřítku využitých finančních prostředků na projekty ZRS ČR lze v dalším vývoji do roku 2009 spatřit progresivní trend. Množství vyčleněných financí stoupá z 96 milionů korun v roce 2002 na 566,5 milionu korun v roce 2009, což je největší

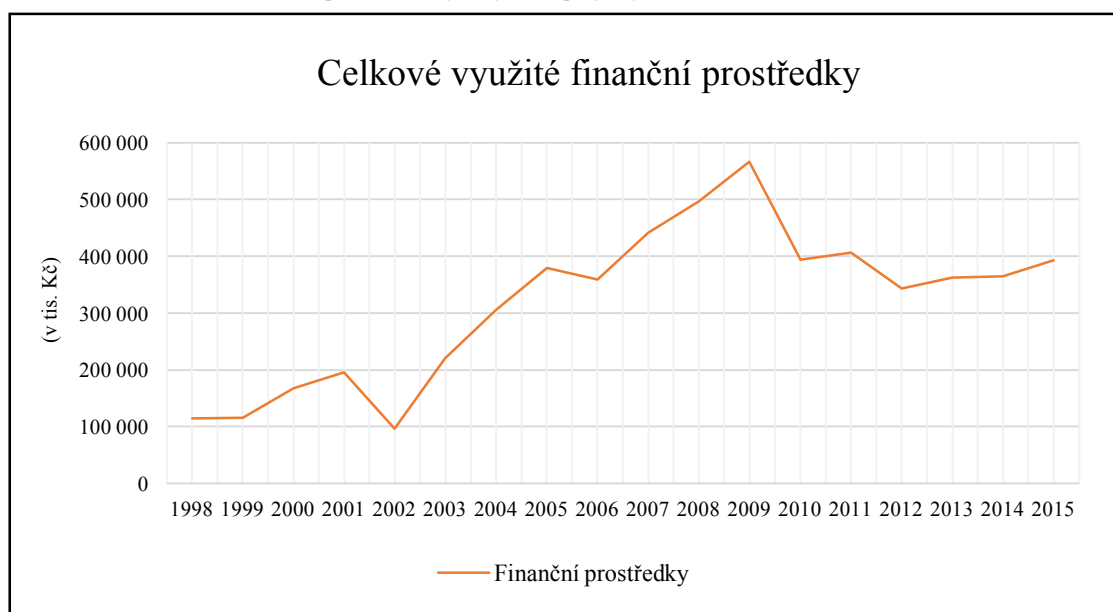
---

⁹ Rozvojové cíle tisíciletí jako agenda pro odstranění, resp. zlepšení problémů v rozvojových státech zahrnují osm hlavních cílů, z nichž sedmý s názvem „Zajistit udržitelný stav životního prostředí“ klade důraz na podporu biodiverzity, udržitelný rozvoj aj. (UN, 2015b).

suma financí vynaložená na realizaci bilaterálních projektů ZRS ČR za celé sledované období let 1998–2015. Z obrázku 1 je však patrný pokles křivky mezi lety 2005 a 2006. Z částky 379,6 milionu korun klesá množství využitých prostředků na 358,5 milionu korun. Také zde lze spatřit stejný jev, o kterém se pojednává v předchozím odstavci. Očekávaný konec transformačního období a začátek platnosti nové *Koncepce zahraniční rozvojové spolupráce 2010–2017* způsobil postupný nárůst investic na částku 566,5 milionu korun v roce 2009. V roce 2009 se množství využitých finančních prostředků nacházelo na svém historickém vrcholu.

Obrázek 1: Množství finančních prostředků využitých na projekty ZRS (v tis. Kč)

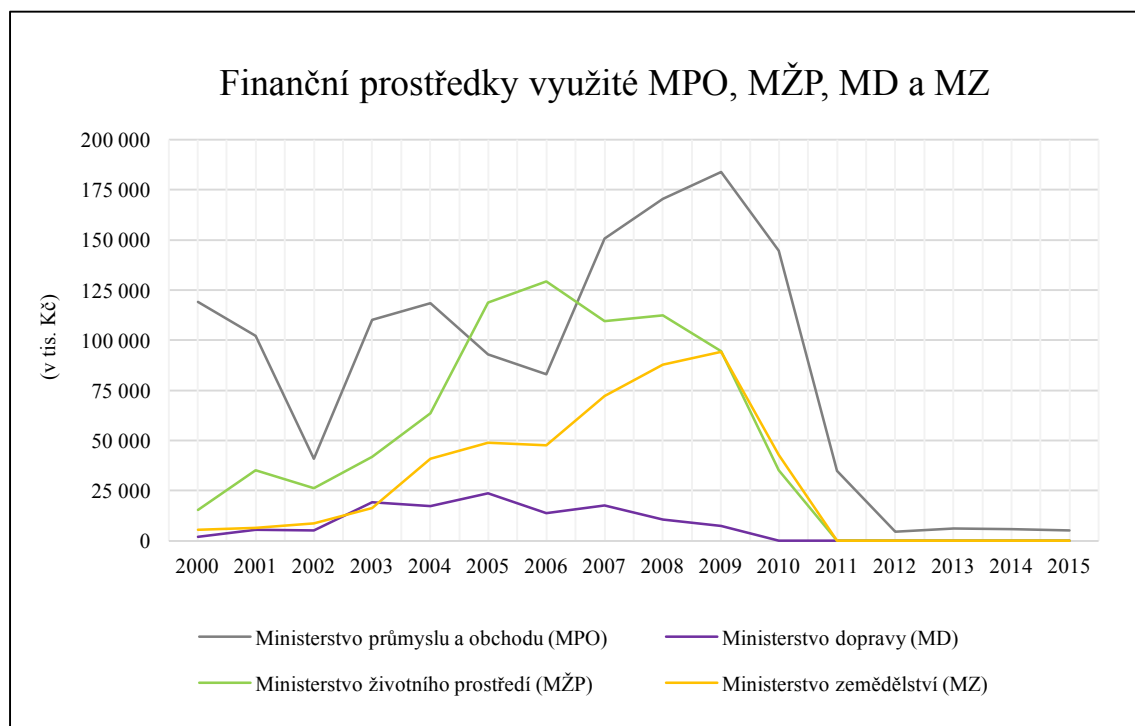

Zdroj: Vlastní

Od roku 2010 se celkové množství finančních prostředků využitých na realizaci bilaterálních projektů ZRS ČR snižuje. Z částky 566,5 milionu korun v roce 2009 klesá množství využitých financí na částku 394,4 milionu korun. Celkově lze tedy pozorovat jednoletý rozdíl 172,1 milionu korun ve financování rozvojových projektů. Další trend vývoje se odehrává formou kolísání množství využitých peněžních prostředků mezi 343 a 406 miliony korun až do konce sledovaného období, tedy do roku 2015. Množství finančních prostředků využitých jednotlivými ministerstvy postupně klesá a agendu rozvojové spolupráce pod svou správu postupně přebírá Česká rozvojová agentura. Na obrázku 2 je vidět postupný pokles křivek grafu jednotlivých ministerstev, konkrétně Mi-

nisterstva průmyslu a obchodu (MPO), Ministerstva životního prostředí (MŽP), Ministerstva dopravy (MD) a Ministerstva zemědělství (MZE). Nejmarkantnější je rozdíl prostředků využitých MPO. Během tří let, mezi roky 2009 a 2012, kleslo jejich množství o 179 milionů, ze 183,7 milionu korun v roce 2009 na 4,6 milionu v roce 2012. Významný pokles množství investovaných finančních prostředků znamenal dovršení procesu přebírání agendy rozvojové spolupráce Českou rozvojovou agenturou. Procentuálně se jednalo o 97,5% úbytek v objemu financí MPO během let 2009 a 2012. V dalších letech fluktuuje množství využívaných finančních prostředků mezi 5 a 6 miliony korun každý rok. Také v případech MŽP, MD a MZ lze pozorovat ukončení jejich rolí jako gestorů bilaterálních projektů ZRS ČR. MD spravuje poslední projekty již v roce 2009, MŽP a MZ v roce 2010. Od tohoto bodu přebírá agendu poskytování rozvojových projektů Česká rozvojová agentura. Na rozdíl od MPO, které realizovalo rozvojové projekty až do konce analyzovaného období, tedy do roku 2015, MŽP, MD a MZ přestaly své role institucí pověřených uskutečněním projektů plnit docela. Z tohoto důvodu lze na obrázku 2 pozorovat křivky znázorňující množství využitých finančních prostředků těmito ministerstvy na nulové hodnotě.

Obrázek 2: Finanční prostředky využité na ZRS ČR MPO, MŽP, MD a MZ (v tis. Kč).

Zdroj: Mgr. Zdeněk Opršal, Ph.D.

4 Environmentální aspekty projektů ZRS ČR

Obecně pozitivní vývoj ve sféře realizace rozvojových projektů a ohleduplnosti rozvojové agendy vůči životnímu prostředí lze v české legislativě pozorovat v mnoha zdrojích zmíněných v předchozích částech této práce. Z tohoto faktu lze vyvodit hypotézu, která předpokládá, že mezi lety 1998 a 2015 rostlo množství realizovaných rozvojových projektů¹⁰ s kladným dopadem na životní prostředí v místě realizace. Aby byla tato hypotéza ověřena pomocí dat, opírá se práce také o výzkum, který v roce 2017 provedla autorka práce ve spolupráci s Mgr. Zdeňkem Opršalem, Ph.D. Předmětem výzkumu byla analýza dat o bilaterálních projektech ZRS ČR realizovaných mezi lety 1998 a 2015. Pro tuto práci byla vytvořena pro účely výzkumu souhrnná podkladová tabulka zahrnující konkrétní informace o projektech ZRS.

4.1 Projekty programu ZRS ČR a koncept *Greening Aid*

Data analýzy projektů ZRS ČR byla zpracována dle vzoru publikace *Greening Aid? Understanding the Environmental Impact of Development Assistance*. V té odborní asistenti z univerzity *College of William and Mary* ve Spojených státech amerických popisují kódovací charakteristiky a proces, na jehož základě vytvořili univerzální nástroj pro rozdělení rozvojových projektů dle potenciálního vlivu na životní prostředí v místě realizace projektu.¹¹ Výsledkem kódování bylo pět kategorií pro rozdělení projektů:

1. *Environmental Strictly Defined* (ESD)
2. *Environmental Broadly Defined* (EBD)
3. *Dirty Broadly Defined* (DBD)
4. *Dirty Strictly Defined* (DSD)
5. *Neutral Projects* (N)

Tímto nástrojem je inspirována i tato práce při tvorbě podkladů pro pozdější analýzu 878 bilaterálních projektů ZRS ČR. Nedílnou součástí kategorizace projektů české ZRS bylo pečlivé nastudování záměrů jednotlivých projektů. Dle oblasti, které se

---

¹⁰ Hodnoceno prostřednictvím množství využitých finančních prostředků na realizované bilaterální projekty ZRS ČR.

¹¹ Pro kategorizaci byl vytvořen seznam obsahující celkově přes 135 položek, tj. oblastí, kterým se projekty mohou věnovat. Jako příklady lze uvést nakládání s vodními zdroji, zemědělské aktivity, těžbu nebo činnosti v rámci recyklace odpadu a odpadového hospodářství.

daný projekt věnuje, a jeho potenciálního dopadu na životní prostředí a krajinu v místě realizace byl každý projekt po kritickém zvážení zařazen do jedné z pěti zmíněných kategorií.

4.1.1 Koncept Greening Aid

Projekty, u kterých lze dle názvu a popisu předpokládat velmi pozitivní vliv na životní prostředí, byly označeny jako tzv. *Environmental Strictly Defined* (ESD) projekty. Mezi příklady můžeme zařadit projekty věnující se např. zlepšení stavu životního prostředí, recyklování, zalesňování nebo podpoře biodiverzity (Hicks, 2008). Z konkrétních realizovaných projektů ZRS je možné zmínit např. projekt s názvem *Zlepšení životního prostředí v povodí řeky Bregalnice*, realizovaný v Makedonii v letech 2004–2006, nebo *Obnova odpadového hospodářství města Kragujevac*, realizovaný ve stejném období, avšak na území Srbska a Černé Hory. Celkově bylo mezi lety 1998–2015 realizováno 61 ESD projektů.

Pozitivní, ale již ne tak intenzivní vliv mají i tzv. *Environmental Broadly Defined* (EBD) projekty. Pro tuto kategorii jsou typické činnosti v oblastech jako udržitelný rozvoj, věnování pozornosti problému sucha nebo eroze půdy (Hicks, 2008). Konkrétně problémem sucha se v letech 2008–2010 zabýval v Moldavsku projekt *Agrotechnická opatření pro řešení problémů sucha* v gesci Ministerstva zemědělství. Celkově bylo ve sledovaném období realizováno 116 EBD projektů.

Dalšími druhy projektů jsou tzv. *Dirty Broadly Defined* (DBD) a *Dirty Strictly Defined* (DSD). Tyto kategorie mají, na rozdíl od předchozích dvou, negativní dopad na životní prostředí. Méně škodlivými jsou projekty DBD. Projekty kategorie DBD předpokládají činnost v oblastech, jako jsou např. zemědělství a jeho výzkum a financování či zemědělské činnosti obecně, nebo aktivity v oblasti rybářského a dopravního průmyslu. Takovým projektem byl v letech 2011 a 2012 např. projekt s názvem *Podpora spolupráce a rozvoj kapacit drobných zemědělců a farmářů v západní Gruzii*.

Žádný z již zmíněných příkladů oblastí zájmu však není tak vážným zásahem proti životnímu prostředí a místní krajině, jako bývá například těžba nerostných surovin a minerálů, těžba dřeva či stavba vodních nádrží. Tyto činnosti již spadají pod kategorii

projektů DSD (Hicks, 2008). Obecně se jedná o aktivity s velmi negativním vlivem na životní prostředí, jejichž pokračování není dlouhodobě udržitelné a jejichž náprava by vyžadovala velké množství energie a prostředků. Aktivity si vyžadují zásah do krajiny, mezi další dopady lze zařadit také znečištění vodních toků, a to především v případě průmyslových činností. Příklady takových projektů mohou být např. projekty *Zásobování vodou v oblasti Mandalgobi*¹² nebo *Účast na poválečné obnově v prioritní oblasti uhelných dolů a energetiky*, realizovaný v letech 1998–2001 v Bosně a Hercegovině. Tento projekt je typickým příkladem spadajícím do kategorie projektů DSD. Jeho cílem byla pomoc při rekonstrukci a modernizaci velkorýpadel na dolech Kakanj. Celkově bylo v rámci Zahraniční rozvojové spolupráce ČR v období mezi lety 1998 a 2015 realizováno 156 projektů kategorie DBD a 58 DSD projektů.

Vzhledem k tomu, že některé z oblastí činností realizovaných v rámci rozvojových projektů nemají jasný vliv na životní prostředí, byla vytvořena poslední kategorie, a to pro projekty s neutrálním nebo nejasným (N) vlivem na životní prostředí. Typickými pro tuto kategorii jsou aktivity v bankovníctví, vzdělávání, humanitární pomoc či výzkumné aktivity obecně (Hicks, 2008). Projekt s názvem *Podpora školy pro zrakově postižené v Peji* z let 2012–2015 by bylo vzhledem k jeho zaměření možné uvést jako příklad skupiny neutrálně zaměřených projektů. Cílem bylo zlepšení vzdělávání a inkluze nevidomých žáků v Kosovu (ČRA, 2015). Neutrálně zaměřených projektů bylo mezi lety 1998 a 2015 realizováno největší množství, celkově 486 projektů.

4.2 Agenda ZRS ČR a environmentální aspekty bilaterálních projektů

Na základě postupné proměny rozvojové agendy a většího důrazu na životní prostředí a koncept udržitelného rozvoje, ukotvený v české legislativě, se lze domnívat, že v dnešní době se realizuje větší množství projektů s pozitivním dopadem na životní prostředí v místě jejich realizace. Aby bylo možné co nejobjektivněji otestovat předpoklad o vzrůstajícím podílu projektů s pozitivním vlivem na životní prostředí a vyhodnotit aspekty, v tomto případě vliv rozvojových projektů na životní prostředí, byly z kategorií ESD, EBD, DBD a DSD vytvořeny dvě souhrnné kategorie. Kategorie s názvem *environmental aid*, zahrnující projekty ESD a EBD, a kategorie *dirty aid*, do

---

¹² Náplní projektu bylo geologické mapování a práce s vodními zdroji, tj. také výstavba studen (GEOtest, 2018).

níž spadají všechny projekty DSD a DBD. Třetí kategorie zůstala zachována jako původní skupina projektů s neutrálním vlivem na životní prostředí v místě realizace.

Za dobu mezi lety 1998 a 2015 bylo v rámci programu ZRS ČR realizováno 177 projektů spadající do kategorie *environmental aid*. Součet všech finančních prostředků projektů *environmental aid* realizovaných mezi lety 1998 a 2015 tvoří částku 1,63 miliardy korun. Největší počet projektů byl realizován v Moldavsku a Srbsku, jednalo se o 20 projektů realizovaných v každé z obou zemí. Z dalších států s vysokým počtem realizovaných projektů lze zmínit např. Bosnu a Hercegovinu, ve které bylo realizováno 19 projektů nebo Gruzii se 14 realizovanými projekty. Obecně se v rámci kategorie *environmental aid* jednalo především o projekty věnující se aktivitám v oblastech, jakými byly například hospodaření s vodou a vodními zdroji. Značné množství projektů zaměřujících se na realizaci hydrologických aktivit není způsobeno náhodným faktorem. Zde je vhodné vyzdvihnout vliv událostí v historii programu ZRS, konkrétně přijetí Rozvojových cílů tisíciletí. Jak je zmíněno v kapitolách 1.3 a 2, jednou z nových prioritních oblastí ZRS ČR jsou činnosti v oboru hydrologie (MZV, 2002). Jako příklad projektu lze zmínit projekt s názvem *Znečištění vnitrozemských vod na Srí Lance*, v rámci kterého vybudovala česká firma Ircon v letech 2007-2009 čističku odpadních vod ve městě Pannipitiya na Srí Lance (Ircon, 2019).

Na základě výsledků analýzy lze konstatovat, že souhrnně největší množství prostředků využitých na realizaci bilaterálních projektů ZRS ČR se řadí do kategorie *neutral aid*. Celkově bylo mezi lety 1998 a 2015 realizováno 486 projektů a vynaloženo bylo na tuto skupinu projektů 2,06 miliardy korun. Z kategorie *dirty aid* byl největší počet projektů realizován v Moldavsku v počtu 62 projektů, 59 projektů bylo realizováno v Bosně a Hercegovině.

Bosna a Hercegovina byla také zemí, ve které byl realizován největší počet *dirty aid* projektů, konkrétně šlo o 43 projektů z celkových 214 bilaterálních projektů kategorie *dirty aid*. Celkově bylo v rámci kategorie *dirty aid* mezi lety 1998 a 2015 využito 2,03 miliardy korun. Byla tedy druhou, v množství využitých financí, největší skupinou, bilaterálních projektů programu ZRS ČR realizovaných mezi lety 1998 a 2015.

Je podstatné zmínit, že do prostředků *neutral aid* spadá, ve srovnání s *dirty* a *environmental aid*, zároveň také největší počet projektů. Velké množství projektů způsobilo pokles průměrné částky na každý projekt kategorie *neutral aid*.¹³ V průměru byly na jeden projekt *neutral aid* vynaloženy 4,2 miliony korun. Ve srovnání s *dirty* a *environmental aid* bylo průměrné množství finančních prostředků využitých na realizaci projektů více než dvakrát nižší. V případě *dirty aid* se jedná průměrně o 9,5 milionu korun využitých na jeden projekt, průměrná částka využitá na jeden projekt *environmental aid* činila 9,2 miliony korun. Z toho vyplývá, že historicky byly v průměru nejvíce financovány projekty *dirty aid* a nejméně *neutral aid* projekty. Toto průměrové hledisko však nezohledňuje vývoj v čase, který bude detailně popsán v následujících kapitolách.

---

¹³ Zprůměrovány byly hodnoty let 1998–2015.

5 Bilaterální projekty ZRS a „zelenání“ rozvojové pomoci

Jak lze pozorovat z obrázku 3, údaje z počátečního roku 1998 ukazují o poznání větší míru financování *dirty aid* oproti *environmental aid* nebo *neutral aid*. Tento trend úzce souvisí s událostmi a charakterem tehdejší doby. Jak je zmíněno v předchozích kapitolách, v těchto letech stál novodobý proces realizace rozvojové pomoci teprve na začátku svého utváření. Přijetí do OECD v roce 1995 s sebou přineslo také přeměnu formy poskytování pomoci z dosavadního charakteru země bývalého východního bloku na charakter státu v procesu přeměny z příjemce pomoci na dárce (Sládková, 2011). Výhledově měly být rozvojové projekty zaměřeny na státy nejen s historií spolupráce, ale také na státy, jejichž socioekonomická či environmentální situace vyžadovala pomoc vyspělejší země. Velké změny na poli rozvojové problematiky a spolupráce vlivem transformace systému poskytování rozvojové pomoci doprovázela značná míra neefektivity procesu (Opršal, 2017). Přidělování finančních prostředků nebylo podrobně kontrolováno, pozornost byla věnována spíše menším projektům, často bez většího pozitivního dopadu na místní komunity, především se jednalo o projekty průmyslového zaměření, které měly spíše negativní dopad na životní prostředí. Tyto změny však měly několikaleté trvání, změna byla postupná.

V historii byla v mezinárodním prostředí častá také tendence vyspělých zemí (resp. zemí realizujících rozvojovou pomoc) přiklánět se ke spolupráci s těmi rozvojovými státy, se kterými již měly vyspělé dárcovské země alespoň nějaké zkušenosti či historii spolupráce. Společné zkušenosti získané v minulosti přinášely oběma zemím zapojeným do procesu realizace rozvoje značné výhody, především v oblastech technické či organizační podpory ze strany organizátorů přímo v místě realizace projektu či obecně v oblasti administrativy. Navazování nových vztahů se státy, v jejichž rámci neměl dárcovský stát vytvořeno dostatečné zázemí pro realizaci rozvoje, bylo a je i v dnešní době značně logisticky, materiálně a také finančně komplikované a neefektivní. Jako příklady zemí, s nimiž má Česká republika již dlouhou historii spolupráce, by mohly být jako příklad zmíněny Vietnam či Ukrajina. S těmito státy tehdejší Československá socialistická republika uzavírala dohody o vzájemných výměnách studentů a mezistátních vzájemných stipendijních pobytech. Realizovány byly také projekty spíše technického zaměření, jakými byly např. projekty typu vysílání expertů či pomoci při výstavbě státních institucí. Setkáváme se zde právě s jevem, kdy průmyslově orientovaná země

realizuje či financuje ve větší míře technické projekty. Výhodou jsou oborové zkušenosti obou států, jak dárce, tak příjemce pomoci. Tyto zkušenosti usnadňují průběh projektů.

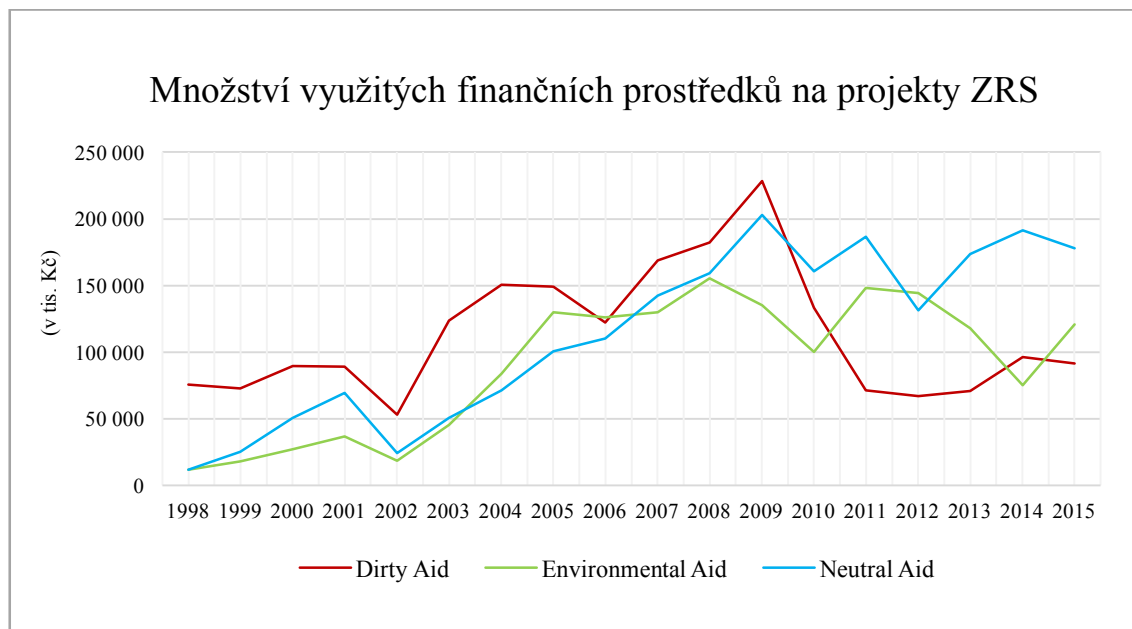
5.1 Období dominujícího financování projektů *dirty aid*

Vzhledem k průmyslově orientované historii České republiky před rokem 1995 byly i priority ZRS Československé socialistické republiky průmyslově orientovány ve větší míře než po roce 1995, kdy byla Česká republika přijata do OECD, čímž došlo k úpravám agendy rozvojové spolupráce a započalo období transformace systému. Tento trend oborových preferencí však pokračuje v menší míře až do současnosti. Důležitým bodem je změna priorit rozvojové spolupráce, která přicházela postupně během procesu vývoje poskytování rozvojové pomoci. Pomalá přeměna systému poskytování rozvojové pomoci měla za následek větší financování projektů *dirty aid*, které lze odůvodnit také zkušeností realizátorů v oborech zahrnutých do skupiny projektů *dirty aid* a tradicí upřednostňování průmyslového smýšlení společnosti před jinými tématy v letech před rokem 1995. Tyto tendence lze pozorovat i v dalších letech vývoje procesu poskytování rozvojové pomoci.

Vlivem vhodnosti realizace projektů s takovými záměry, které byly České republice jako donoru především oborově blízké, je – v kontrastu s *dirty aid* – míra financování projektů *environmental aid* obecně nízká. Právě výhodnost realizace oborově blízkých projektů ZRS ČR lze považovat za jednu z příčin dlouhodobě převažujícího financování *dirty aid*, jak je zmíněno např. v předchozí kapitole. Zatímco na *dirty aid* projekty bylo v roce 1998 použito 75,9 milionu korun, množství peněžních prostředků využitých v rámci projektů *environmental aid* činí v témže roce 11,9 milionu korun. Množství prostředků *environmental aid* je sice v roce 1998 oproti *dirty aid* více než šestkrát nižší, ale v dalších letech křivka grafu s malými výjimkami v letech 2002 a 2006 stoupá. Na obrázku 3 lze pozorovat úbytek finančních prostředků využitých v roce 2002 nejen v případě projektů *environmental aid*, ale také *dirty* nebo *neutral aid*. Tato skutečnost je způsobena netradičně zvýšeným množstvím investic v roce 2001 z důvodu schválení *Koncepce ZRS České republiky na období let 2002–2007*. Očekávané jsou změny v procesu poskytování rozvojové pomoci zmíněné v předchozích kapitolách. Mimo jiné se jedná o větší důraz na ohleduplnost k životnímu prostředí v agendě ZRS ČR. V roce 2002 začíná nárůst množství finančních prostředků *environmental aid* stoupat strmým tempem z částky 18,7 milionu korun až k hodnotě 155,4 milionu korun v roce 2008.

Objem prostředků se tedy během šesti let zvětšil více než osmkrát, ale za celou historii nepřevýšil množství finančních prostředků využitých na projekty *dirty aid* až do roku 2011, kdy se stává gestorem drtivé většiny rozvojových projektů Česká rozvojová agentura a charakter ZRS ČR se mění, mj. také vlivem strategických dokumentů.

Obrázek 3: Množství využitých finančních prostředků na projekty ZRS (v tis. Kč).

Zdroj: Mgr. Zdeněk Opršal, Ph.D.

Křivka *dirty aid* na obrázku 3 také nápadně kopíruje křivku využitých finančních prostředků MPO. Důvodem tohoto jevu je významný podíl investic MPO na množství *dirty aid*. Souhrnně mezi lety 1998 a 2015 spadá celých 44 % finančních prostředků využitých MPO na realizaci bilaterálních projektů české ZRS do *dirty aid*, tedy do skupiny projektů s negativním vlivem na životní prostředí v místě realizace. Konkrétně jde o částku 945,30 milionu korun. Jako příklad přímého vlivu investic MPO na celkovém množství prostředků *dirty aid* lze uvést rok 2009. V roce 2009 využilo MPO za celé sledované období nejvíce finančních prostředků. Taktéž lze vidět náhlý nárůst investic využitých *dirty aid* v roce 2009. Za jednu z příčin vyššího množství finančních prostředků využitých na projekty kategorie *dirty aid*, obzvláště v letech 1998–2009, lze tedy považovat právě korelaci mezi množstvím financí využitých MPO a množstvím prostředků *dirty aid* celkově. Jako další z důvodů značného financování *dirty aid* je možné uvést také technické zaměření aktivit MPO, které se poté v přehledu bilaterálních projektů ZRS ČR odráží na zejména technickém zaměření realizovaných rozvojových projektů. Projekty, jejichž gestorem bylo MPO, se věnovaly převážně výstavbě či

obnovování budov a institučních zařízení, implementací nových průmyslových technologií. Všechny zmíněné kategorie lze zařadit do skupiny *dirty aid*. V gesci ale mělo MPO také projekty typu „*Aid for Trade*“, které napomáhaly vzniku nových obchodních kapacit v zájmu zlepšení ekonomické situace dané rozvojové země (MPO, 2016). Takové projekty byly spíše neutrálního charakteru, což se vlivu na životní prostředí týče.

5.2 Environmentální aspekty ZRS ČR a transformace rozvojové agendy

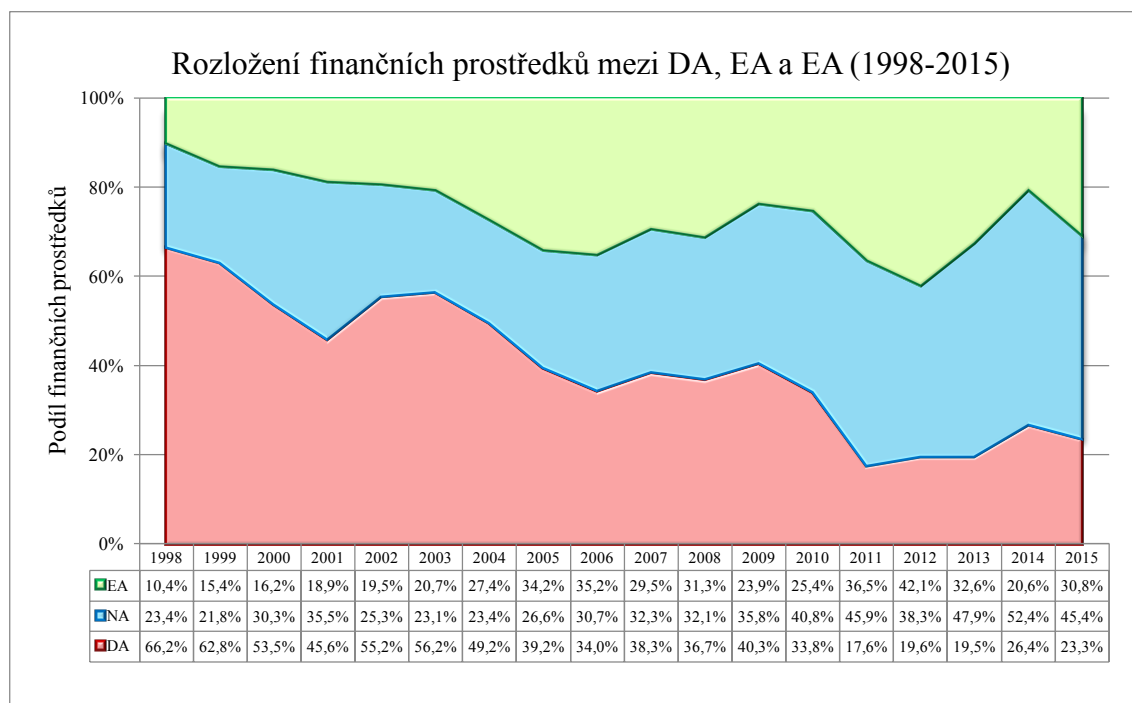
V roce 2010 vchází v platnost *Koncepce zahraniční rozvojové spolupráce 2010–2017*. Rozvojovou agendu pod svou správou postupně přebírá Česká rozvojová agentura. Z obrázku 3 lze v roce 2010 pozorovat náhlý strmý propad investic projektů *dirty aid* oproti předchozímu roku 2009, a to z 228 milionů korun o necelých 95 milionů na 133,2 milionu korun, a dále v roce 2011 o téměř 62 milionů na 71,4 milionu korun. V tomto roce přichází změna a křivka *dirty aid*, *environmental aid* i *neutral aid* strmě klesá. V dalších letech je množství finančních prostředků využitých na projekty *dirty aid* spíše konstantní, v letech 2012 a 2013 křivka grafu na obrázku 3 fluktuuje okolo částky 70 milionů korun.

Zatímco množství finančních prostředků využitých na projekty skupiny *dirty aid* se od roku 2011 ve srovnání s historickým vývojem poskytování projektů spadajících do *dirty aid* drží při svém historickém minimu, financování projektů *environmental* a *neutral aid* signifikantně stoupá. Důvodem této radikální změny v trendech poskytování rozvojové spolupráce je především transfer realizačních procesů rozvojových projektů z konkrétních ministerstev pod správu České rozvojové agentury, jak je blíže popsáno v kapitole 1.4. Velké změny v procesu poskytování rozvojové pomoci lze potvrdit částí výsledků analýzy dat o bilaterálních projektech ZRS ČR znázorněnou na obrázku 4.

Na obrázku 4 lze pozorovat rozdíl v rozložení využitých finančních prostředků do tří kategorií *dirty aid* (DA), *environmental aid* (EA) a *neutral aid* (NA) během let 1998–2015. Zaměříme-li se na rok 1998 a množství prostředků využitých na *dirty aid*, je patrné, že množství prostředků využitých na *dirty aid* tvoří v daném roce více než dvě třetiny, konkrétně 66,2 % objemu prostředků v daném roce. V případě *environmental aid* jde o podíl 10,4 %, prostředky projektů *neutral aid* tvoří 23,4 % z celkového objemu financí v roce 1998. Z toho vyplývá, že lze daty potvrdit počáteční „průmyslový“ charakter

rozvojové pomoci a postupné doznívání tohoto trendu. Od roku 1998 lze pozorovat, že téměř nepřetržitě až do roku 2009 zaujímá každoročně největší podíl z objemu pomoci za daný rok právě kategorie *dirty aid*. Jedinou výjimkou je rok 2006, kdy se největší množství využitých finančních prostředků řadí do kategorie *environmental aid*, konkrétně s 35,2% podílem na objemu využitých financí v roce 2006.

Obrázek 4: Rozložení finančních prostředků mezi DA, EA a NA (1998-2015).

Zdroj: Vlastní.

Se vznikem České rozvojové agentury v roce 2008 lze pozorovat pomalé upadání trendu dominantního financování *dirty aid* projektů. Rok 2009, příčinou zvýšeného množství financí využitých MPO, jak je blíže popsáno v kapitole 5.1, je posledním rokem ve sledovaném období 1998–2015, kdy lze pozorovat dominantní využití finančních prostředků v rámci *dirty aid* projektů. Od roku 2010 se s koncem transformačního období rozvojové agentury mění charakter rozvojové spolupráce a množství využitých prostředků na projekty *dirty aid* se snižuje na trvale nižší než třetinový podíl na celkovém objemu prostředků za daný rok. Česká rozvojová agentura implementuje postupně větší množství projektů, od roku 2011 je gestorem všech realizovaných projektů, vyjímaje malé množství pod správou Ministerstva průmyslu a obchodu. Jak je patrné z obrázku 4, postupem let dochází ke zvyšování množství využitých prostředků na projekty *environmental aid* a *neutral aid*, které dohromady tvoří více než 75% podíl na objemu

finančních prostředků využitých na bilaterální projekty ZRS v roce 2015. Je také vhodné vyzvednout dva aspekty, na jejichž základě je od roku 2011 trend preferenčního financování projektů *environmental* a *neutral aid*. Prvním aspektem je, jak je již zmíněno v předchozích kapitolách, zvětšující se důraz kladený na otázku udržitelného rozvoje a ochrany životního prostředí. Druhým aspektem je vznik a vývoj České rozvojové agentury v souvislosti s fungováním Ministerstva zahraničních věcí a s tím související oborové preference v agendě programu ZRS ČR.

5.2.1 Vztah MZV a ČRA jako faktor ovlivňující environmentální aspekty ZRS ČR

Jak je již zmíněno v předchozích kapitolách, v roce 2008 došlo k vzniku České rozvojové agentury jako samostatné správní instituce a k jejímu osamostatnění se od Ministerstva zahraničních věcí. Právě oborové zaměření Ministerstva zahraničních věcí nepřímo ovlivňuje budoucí tendence poskytování rozvojové pomoci Českou rozvojovou agenturou. Z analýzy provedené ve spolupráci s Mgr. Zdeňkem Opršalem, Ph.D., vyplývá, že 85 % rozvojových projektů realizovaných mezi lety 1998 a 2015 Ministerstvem zahraničních věcí spadá do kategorie *neutral aid*. Jde o částku 180,1 milionu korun vynaložených na rozvojové projekty MZV realizované mezi lety 1998 a 2011. Jedná se převážně o projekty, jejichž záměr lze zařadit do oboru vzdělání, humanitární práce nebo práce s místními komunitami. Jako příklad lze uvést např. projekt s názvem *Podpora středního zemědělského školství*, realizovaný v Angole v roce 2009. V roce 2011 realizuje MZV ve spolupráci s *United Nations Office for Project Services* (UNOPS) poslední bilaterální projekt na podporu výroby sýra v oblasti Sandžaku v Srbsku, vyčleněno je na něj 1,5 milionu korun z prostředků české ZRS.

Od roku 2008 až do roku 2011 ČRA postupně přebírá pod svou správu program ZRS ČR. V roce 2010 začíná ČRA realizovat první rozvojové projekty. Lze zde vidět trend preferenčního financování projektů skupiny *neutral aid* jako v případě realizace projektů MZV, což lze vysvětlit návazností na předchozí vývoj právě v rámci Ministerstva zahraničních věcí. Toto tvrzení lze podpořit také výsledky analýzy projektů, ze které vyplývá, že celých 59 % bilaterálních projektů ČRA realizovaných mezi lety 2010 a 2015 spadá do skupiny projektů *neutral aid*. Za celou historii realizace bilaterálních projektů ČRA, tedy od roku 2010 do roku 2015, což je konec sledovaného

období pro účely provedené analýzy, bylo právě na projekty skupiny *neutral aid* využito téměř 2,3 miliardy korun, což je téměř 13krát větší množství finančních prostředků využitých na realizaci bilaterálních projektů ZRS ČR než v případě MZV. Podstatné je však zdůraznit, že na rozdíl od sumy prostředků využitých MZV se do sumy finančních prostředků ČRA, vzhledem k postupnému převzetí agendy ZRS Českou rozvojovou agenturou, započítávají prostředky téměř všech bilaterálních projektů realizovaných mezi lety 2011–2015 v rámci programu ZRS ČR. Jedinou výjimkou jsou projekty Ministerstva průmyslu a obchodu.

Kromě největšího financování projektů řadících se do skupiny *neutral aid* lze z procesu realizace bilaterálních projektů programu ZRS ČR Českou rozvojovou agenturou vyzdvihnout další trend v oblasti financování projektů kategorie DBD, tedy projektů se spíše negativním vlivem na životní prostředí v místě realizace projektu. Z analýzy projektů realizovaných MZV vyplynulo, že – jak je již v předchozích odstavcích zmíněno – největší množství finančních prostředků využitých na uskutečněné bilaterální projekty ZRS ČR spadá do kategorie *neutral aid*. Druhá největší suma financí byla v rámci MZV použita na projekty kategorie DBD. Celkem se jednalo o 29 milionů korun a 14 % projektů realizovaných mezi lety 1998 a 2011 MZV. Totožný jev lze pozorovat i v případě projektů ČRA. Z analýzy vyplynulo, že vedle převládajícího financování *neutral aid* projektů bylo druhé největší množství peněžních prostředků využito na projekty řadící se do kategorie DBD. Konkrétně lze hovořit o 29 % projektů realizovaných Českou rozvojovou agenturou mezi lety 2010 a 2015 a peněžní částce 1,1 miliardy korun využitě na DBD projekty.

Je vhodné zdůraznit fakt, že tento jev stejných tendencí v oblasti financování bilaterálních projektů je specifickým pouze ve vztahu ČRA a MZV. Analyzována byla také data týkající se finančních prostředků využitých MPO, MŽP a MZE a v žádném ze zkoumaných případů nebyl zjištěn stejný nebo podobný jev největšího financování *neutral aid* kategorie. Z výsledků analýzy dat o bilaterálních projektech ZRS ČR vyplynulo, že dominantně financovanou kategorií byla v případě MPO kategorie DSD projektů s 37% podílem na celkovém množství projektů realizovaných tímto ministerstvem. V případě MŽP byl jako největší zjištěn 50% podíl projektů EBD a z projektů MZE byla nejvíce financována kategorie projektů DBD, kterých byl 61% podíl na celkovém množství financí vynaložených tímto ministerstvem. Institucionální

propojení ČRA a MZV jako „mateřské a dceřiné instituce“, jak je zmíněno v předchozích odstavcích, tedy není způsobeno náhodnými faktory a má zásadní vliv na charakter programu ZRS ČR a rozvojovou agendu České republiky, která se postupem let stává čím dál více „zelenou“, tedy dochází k environmentalizaci pomoci a podíl projektů *environmental aid* na celkovém množství v rámci bilaterálních projektů ZRS ČR roste.

5.3 Podíl projektů *dirty aid* a *environmental aid*

Kladný vývoj v oblasti realizace rozvojových projektů s pozitivním dopadem na životní prostředí je detailně znázorněn na obrázku 5. Křivka grafu na obrázku znázorňuje podíl *environmental aid* (EA) a *dirty aid* (DA) projektů realizovaných za sledované období mezi lety 2000–2015. K vytvoření tohoto grafu bylo nutné sečíst všechny peněžní částky vynaložené v každém roce odděleně na *dirty aid* projekty a *environmental aid* projekty. Následně došlo k vydělení sumy *dirty aid* projektů sumou *environmental aid* projektů pro každý rok jednotlivě. Výsledkem početní operace byla číselná hodnota vyjádřená jako *greening aid* (GA), která byla podílem DA a EA. Operace tedy vypadala takto:

$$DA_{2001} / EA_{2001} = GA_{2001}$$

Legenda:

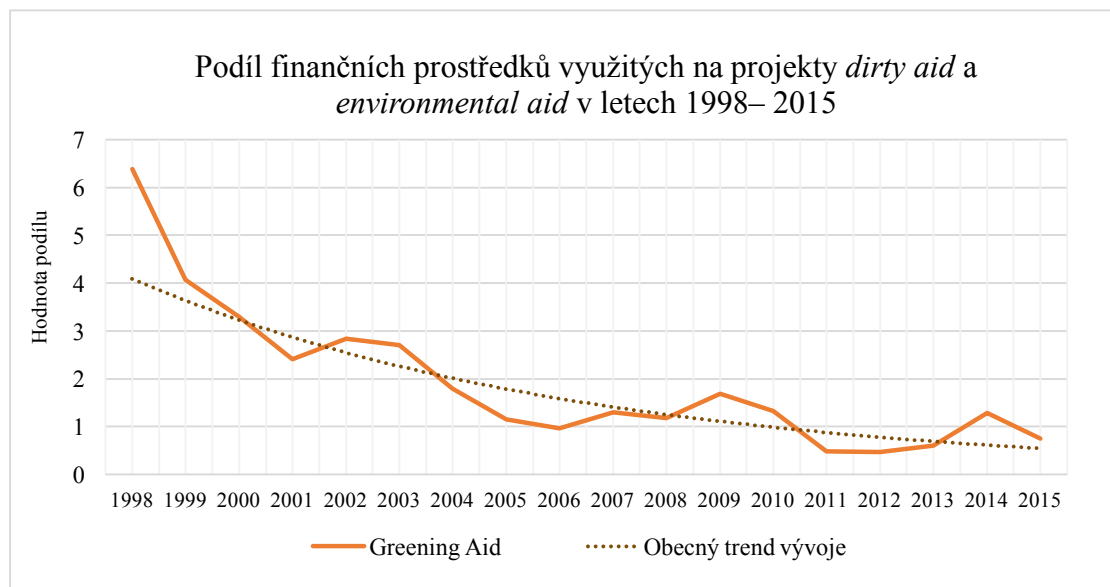
DA = *Dirty Aid* projektu pro uvedené období

EA = *Environmental Aid* projektu pro uvedené období

GA = *Greening Aid* projektu pro uvedené období

Po použití této matematické operace je z výsledků patrný obecný trend znázorněný na obrázku 5 spojnicí trendu vyznačenou přerušovanou čarou. Z obrázku je patrné, že v průběhu let dochází k poklesu křivky grafu, tj. k poklesu velikosti podílu *dirty aid* na *environmental aid*.

Obrázek 5: Podíl finančních prostředků využitých na projekty *dirty aid* a *environmental aid* v letech 1998–2015.

Zdroj: Vlastní.

Jak je již zmíněno v předchozích odstavcích, v 90. letech 20. století a počátečních letech 21. století lze spatřit v oblasti financování bilaterálních projektů programu ZRS ČR trend dominantního financování *dirty aid* projektů na rozdíl od projektů *environmental aid*. Tento trend lze pozorovat na obrázku 5. V roce 1998 je hodnota *greening aid* 6,4. Z toho vyplývá, že množství finančních prostředků využitých na projekty *dirty aid* byl v roce 1998 více než šestkrát větší než bylo množství financí vynaloženo na *environmental aid* projekty ve stejném roce. Hodnota v roce 1998 byla nejvyšší v celém sledovaném období do roku 2015, v dalších letech se snižovala. Souvislý pokles hodnoty *greening aid* trval až do roku 2001, kde se dočasně zastavil na hodnotě 2,4. Z toho vyplývá, že množství finančních prostředků využitých na projekty *dirty aid* bylo, ve srovnání s projekty *environmental aid*, v roce 2001 2,4x vyšší.

Jednoletý pokles celkového množství financí vynaložených na realizaci bilaterálních projektů programu ZRS ČR v roce 2002 způsobil zvýšení hodnoty *greening aid* v roce 2002 z hodnoty 2,4 v roce 2001 na 2,8 v roce 2002. Od roku 2003 však podíl *dirty aid* a *environmental aid* nepřetržitě klesá až do roku 2006 na hodnotu 0,97. Finanční částka využitá na *dirty aid* je 122,1 milionů korun a na *environmental aid* 126,3 milionů korun. Výpočet hodnoty vypadal takto:

$$\begin{aligned} DA_{2006} / EA_{2006} &= GA_{2006} \\ 122,1 / 126,3 &= 0,97 \end{aligned}$$

Rok 2006 je prvním rokem, kdy je hodnota *greening aid* menší než „1“. ¹⁴ Z toho vyplývá, že se jedná o první rok ve zkoumaném období, kdy množství financí využitých na projekty *environmental aid* převyšuje investice v rámci *dirty aid*. Tuto skutečnost lze pozorovat také na obrázku 4, kde si lze povšimnout náhlého jednoletého propadu financování *dirty aid* projektů pod křivku znázorňující *environmental aid*. Trend převládajícího financování *dirty aid* však pokračuje až do roku 2009. V roce 2010 dochází k poklesu finančních prostředků využitých na projekty *dirty aid* a začíná období dominantnějšího financování *neutral aid* pomoci. Tato událost však nemá vliv na hodnotu *greening aid*, jejíž vývoj je znázorněn křivkou na obrázku 5. Přestože se částka finančních prostředků *dirty aid* v roce 2010 snížila, stále byla větší než prostředky využitá na projekty *environmental aid* ve stejném roce. Toto snížení nijak neovlivnilo hodnotu *greening aid* vzhledem k tomu, že tato hodnota ve svém výpočtu zohledňuje pouze množství *dirty* a *environmental aid*, nikoliv *neutral aid*.

V roce 2011 přebírá Česká rozvojová agentura poslední části rozvojové agendy a stává se gestorem převážné většiny realizovaných bilaterálních projektů ZRS ČR. Právě v tomto roce stoupá množství využitých finančních prostředků na *environmental aid* nad částku *dirty aid* projektů hodnota *greening aid* se dostává pod hranici „1“. Trend, v rámci kterého se hodnoty *greening aid* pohybují pod hranicí „1“, má pokračující vývoj až do konce sledovaného období, tedy roku 2015. Jedinou výjimkou je rok 2014, kde je hodnota *greening aid* 1,3. Opět lze vyzdvihnout korelaci vývoje hodnoty *greening aid* a vývoj množství finančních prostředků využitých na *dirty* a *environmental aid* znázorněný na

---

¹⁴ Množství finančních prostředků využitých v roce 2006 na projekty *dirty aid* je 122,2 milionů Kč, na projekty *environmental aid* 126,3 milionů Kč.

obrázku 4 v předchozí kapitole. I přes krátkodobý nárůst množství finančních prostředků využitých *dirty aid* v roce 2014 je však možné i na základě výsledků analýzy hodnoty *greening aid* konstatovat, že v průběhu let se rozvojová pomoc, resp. bilaterální projekty programu ZRS ČR, stává „zelenější“ a podíl projektů *dirty aid* na *environmental aid* klesá.

Závěr

Cílem této práce je zhodnocení bilaterálních projektů Zahraniční rozvojové spolupráce České republiky a jejich vlivu na životní prostředí. Témata Zahraniční rozvojové spolupráce i životního prostředí jsou v dnešní době do značné míry diskutována, přesto lze najít jen velmi malé množství studií či dat popisující vliv rozvojových projektů na životní prostředí. Z tohoto důvodu se tato stává příspěvkem k porozumění vývoje procesu poskytování rozvojové pomoci v kontextu vlivu na životní prostředí. Za účelem přesného vyhodnocení projektů sesbírala autorka práce specifická data o bilaterálních projektech a dle záměrů projektů následně došlo ke kategorizaci do pěti kategorií na základě potenciálního vlivu na životní prostředí. Projekty s pozitivním vlivem na životní prostředí v místě jejich realizace se řadily do dvou skupin dle míry přínosu pro životní prostředí – do kategorií *Environmentaly Strictly Defined* (ESD), projektů s výrazným pozitivním dopadem na životní prostředí, a *Environmentaly Broadly Defined* (EBD), projektů s méně intenzivním vlivem na životní prostředí ve srovnání s ESD projekty. Dalšími dvěma kategoriemi byly *Dirty Strictly Defined* (DSD), do níž se řadily projekty s výrazným negativním dopadem na životní prostředí, a *Dirty Broadly Defined* (DBD) charakterizující nižší míru negativního dopadu než v případě DSD projektů. Poslední kategorií byla tzv. *Neutral Aid* (N) zahrnující rozvojové projekty s nejasným nebo neutrálním vlivem na životní prostředí v místě realizace. Vývoj rozvojové spolupráce z hlediska výše zmíněných kategorií autorka také zasadila do kontextu strategických dokumentů ovlivňující agendu rozvojové spolupráce a událostí odehrávajících se v analyzovaném období, tedy mezi lety 1998–2015.

Z rozboru strategických dokumentů platných mezi lety 1998–2015 byl zjištěn častý výskyt témat udržitelného rozvoje a ochrany životního prostředí také ve vztahu k rozvojovým projektům, konkrétně lze konstatovat, že v průběhu let se důraz na otázku životního prostředí zvyšoval a výskyt tohoto tématu byl častější. Z dat analýzy také vyplynulo, že množství využitých finančních prostředků na bilaterální projekty ZRS ČR měl obecně rostoucí trend. Mezi lety 1998–2009 došlo k téměř pětinasobnému zvýšení objemu finančních prostředků ze 114,6 milionů korun na 566,5 milionů korun v roce 2009. V dalších letech následoval dvouletý propad množství financí, ale od roku 2012 rostoucí trend znova pokračoval. Rovněž byl zjištěn a potvrzen vztah mezi strategickými dokumenty a množstvím a charakterem rozvojové pomoci. Lze pozorovat trend

zvýšeného množství využitých finančních prostředků, především projektů DBD a DSD, v letech 2001 a 2009, tedy vždy rok před začátkem platnosti tehdy aktuální Koncepce zahraniční spolupráce pro dané období.

Pro účely analýzy byly rozvojové projekty dále roztrženy souhrnně do tří kategorií – *dirty aid*, *environmental aid* a *neutral aid*. Z výsledků analýzy dat byly zjištěny dva trendy převládající ve vývoji poskytování rozvojové pomoci. První z trendů je dominující financování *dirty aid* projektů do roku 2010, které je způsobeno historickým vývojem české politické scény, také v oblasti rozvojové spolupráce. V případě roku 1998 lze pozorovat 66% podíl *dirty aid* na celkovém objemu finančních prostředků vynaložených na bilaterální projekty ZRS ČR. Z analýzy rovněž vyplynulo, že značný vliv na celkové množství *dirty aid* mělo, především mezi lety 1998–2011 množství prostředků využité Ministerstvem obchodu a průmyslu. V roce 2010 množství prostředků využitých v rámci *dirty aid* výrazně klesá, v dalších letech tvoří zhruba pětinu z celkového objemu prostředků využitých v daném roce. Rovněž se v roce 2010 setkáváme s nástupem druhého trendu, kterým je nízká míra financování *dirty aid* a současně dominantní využití finančních prostředků v rámci *neutral aid* projektů. To je způsobeno především změnou rozvojové agendy a, jak vyplynulo z výsledků analýzy dat, také z úzkého propojení České rozvojové agentury, jako gestora rozvojových projektů od roku 2010, a Ministerstva zahraničních věcí, jako tzv. „mateřské“ organizace České rozvojové agentury.

Na základě komplexního zkoumání bylo zjištěno, že souhrnně bylo nejvíce financí využito na projekty *dirty aid*. I přesto má podíl *dirty aid* a *environmental aid* projektů obecně klesavý trend, dochází tedy k environmentalizaci rozvojové spolupráce. Nesetkáváme se zde však s trendem, v rámci kterého by v průběhu let docházelo k nárůstu množství financí využitých na *environmental aid* projekty jako takovému. Důvodem, na základě kterého lze konstatovat, že je rozvojová spolupráce čím dál více „zelenější“, není obecně rostoucí množství prostředků využitých v rámci *environmental aid* projektů, ale značný úbytek prostředků *dirty aid* projektů během sledovaného období let 1998–2015. Obecný nárůst finančních prostředků lze pozorovat u kategorie *neutral aid*, množství prostředků *environmental aid* má nepravidelně kolísavý charakter. Na základě výsledků analýzy dat o bilaterálních projektech ZRS ČR a jejich vlivu na životní prostředí v místě realizace lze konstatovat, že skutečně dochází k procesu environmentalizace rozvojové spolupráce.

Bibliografie

Česká rozvojová agentura (ČRA), 2015. *Podpora školy pro zrakově postižené v Peji* [Online]. MZČR. [cit. 28. 3. 2019]. Dostupné z:

<http://www.czechaid.cz/projekty/podpora-skoly-pro-zrakove-postizene-v-pejipeci/>.

DEVÁTÁ, Markéta, Jiří KOCIAN a Jiří PERNES. *Českoslovenští komunisté a jejich strana*. Praha: Středisko společných činností AV ČR, 2017. Věda kolem nás. ISBN 978-80-270-3116-0.

EXNEROVÁ, Věra a kol. 2008. Zahraniční rozvojová spolupráce ČR. In: *Rozvojovka*. [Online]. 2008 [cit. 2. 3. 2018]. Dostupné z: <http://www.rozvojovka.cz/zahranicni-rozvojova-spoluprace-cr>.

GEOtest, a.s. 2018. Základní cíle projektu. In: *Geotest. Ochrana životního prostředí, hydrogeologie, sanace, inženýrská geologie a geotechnika*. [Online]. 2018 [cit. 15. 3. 2019]. Dostupné z: <https://www.geotest.cz/o-spolecnosti/zahranicni-aktivity/mandalgobi-mongolsko-1/zakladni-cile-projektu/>.

HICKS, Robert L., Bradley C. PARKS, J. Timmons ROBERTS a Michael J. TIERNEY. *Greening aid?: understanding the environmental impact of development assistance*. Oxford: Oxford University Press, 2008. ISBN 978-01-992-1394-8.

HORKÝ, Ondřej. *Česká rozvojová spolupráce: diskurzy, praktiky, rozpory*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2010. ISBN 978-80-7419-040-7.

Ircon. © 2019. Znečištění vnitrozemských vod na Srí Lance. In: *Ircon*. [Online] 2019 [cit. 4. 4. 2019]. Dostupné z: <http://www.ircon.cz/sri-lanka-2>.

KRUŽÍKOVÁ, Eva a Eva ADAMOVÁ. *Právo životního prostředí Evropských společenství : praktický průvodce*. Praha: Linde, 2003. ISBN 8072014307.

Ministerstvo průmyslu a obchodu (MPO), 2016. *Strategie programu Aid for Trade v rámci zahraniční rozvojové spolupráce ČR*. [Online]. MPO: 20. 5. 2016. [cit. 20. 3. 2019]. Dostupné z: <https://www.mpo.cz/cz/zahranicni-obchod/podpora-exportu/projekty-rozvojove-spoluprace-aid-for-trade/strategie-programu-aid-for-trade-v-ramci-zahranicni-rozvojove-spoluprace-cr--174839/>.

Ministerstvo zahraničních věcí (MZV) České republiky, 2007. *Transformace systému zahraniční rozvojové spolupráce ČR*. [Online] 4. 4. 2013 [cit. 6. 3. 2018]. Dostupné z: https://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/dvoustranna_zrs_cr/transformace_systemu_zahranicni.html.

OPRŠAL, Zdeněk. Historie a současnost české zahraniční rozvojové spolupráce, 2017. In: *Rozcestník II: vybrané přednášky ze semináře Aktuální výzvy II - Uživí planeta lidstvo? a Letní školy rozvojové spolupráce*. Editor Lenka VOLENÍKOVÁ. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2017. ISBN 978-80-244-5251-7.

Poslanecká sněmovna České republiky (PS ČR). *Zákon o zahraniční rozvojové spolupráci a humanitární pomoci poskytované do zahraničí*, 2010. [online] 2010 [cit. 10. 3. 2018]. Dostupné z: https://www.mzv.cz/file/2543550/_3._zakon_o_zahranicni_rozvojove_spolupraci.pdf

SLÁDKOVÁ, Zuzana. *Czech Republic and its Official Development Assistance*, Briefing Paper 2/2011. [online] Praha: FORS, 2011. [cit. 20. 3. 2018]. Dostupné z: http://www.fors.cz/user_files/fors_bf.pdf.

United Nations (UN). 2015a. *Sustainable Development Goals: 17 Goals to Transform Our World*. [Online]. 2015 [cit. 24. 11. 2017]. Dostupné z: www.un.org/sustainabledevelopment/climate-change-2.

United Nations (UN), 2015b. Millennium Development Goals and Beyond 2015. In: *UN Millennium Development Goals*. [Online]. 2015 [cit. 20. 3. 2019]. Dostupné z: <http://www.un.org/millenniumgoals/>.

United Nations (UN), 2015c. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. United Nations General Assembly Resolution, [Online]. 18. 9. 2015 [cit. 2. 3. 2018]. Dostupné z:
<https://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingour-world>

Vláda. Příloha usnesení vlády č. 302 ze dne 31. 3. 2004. Zásady zahraniční rozvojové spolupráce po vstupu ČR do EU. In: *Sbírka zákonů České republiky*. [Online] 2004 [cit. 2. 3. 2019]. Dostupné z:
https://www.mzv.cz/file/18394/Material_vlada_Institucionalizace.doc.

Vláda. *Koncepce zahraniční rozvojové spolupráce České republiky na období 2010–2017*, 2010a. [Online] 10. 9. 2015 [cit. 2. 3. 2019]. Dostupné z:
https://www.mzv.cz/file/501254/Koncepce_ZRS.doc.

Vláda. *Strategie zahraniční rozvojové spolupráce České republiky 2018 - 2030*, 2017. [Online] 6. 10. 2017 [cit. 1. 3. 2019]. Dostupné z:
https://www.mzv.cz/file/2583329/strategie_mzv_2017_A4_09.pdf.

Vláda. *Zpráva o zahraniční rozvojové spolupráce České republiky*, 2002. [Online] 2002. [cit. 2. 3. 2018]. Dostupné z: https://www.mzv.cz/file/18504/kaplan_final.pdf.

Podkladová data analýzy [online] 2017. Dostupné z: www.mzv.cz

Projekty 2010–2015 dostupné z:

https://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/koncepce_publicace/vyrocní_prehledy/index.html